

ƏHLİ SÜNNƏ VƏL CƏMAAT
SƏLƏFİ SALİHİN
ƏQİDƏSİ
ƏMİRLƏRƏ İTAAƏT

**Bu Kitab, Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət
Komitəsinin 20 Dekabr 2008-ci İl Tarixli İcazəsi Əsasında Çap
Edilmişdir №DK-169/H**

**TOPLAYAN VƏ TƏRTİB EDƏN
K. HÜSEYN
KİTABIN BÜTÜN HAQLARI QORUNUR**

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾^(١)

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾^(٢)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾^(٣)

أما بعد : فإن أصدق الحديث كلامُ الله ، وخير الهدي هديُّ مُحَمَّدٍ - صلى الله عليه وآله وسلم - وشرُّ الأمور محدثاتها وكلُّ محدثةٍ بدعةٌ ، وكلُّ بدعةٍ ضلالةٌ ، وكلُّ ضلالةٍ في النارِ (*).

(١) سورة آل عمران : الآية ، ١٠٢ - (٢) سورة النساء : الآية ، ١ - (٣) سورة الأحزاب : الآية ، ٧١ .
 (*) هذه الخطبة ؛ تستنئى : «خطبة الحاجة» وهي تشرح بين يدي كل حاجة ، والتي كان رسول الله ﷺ يعلمها أصحابه ؛ أن يقولوها بين يدي كلامهم ، في أمور دينهم سواء كان ؛ خطبة نكاح ، أو جمعة ، أو محاضرة ، أو غير ذلك ، وهي في : «سنن ابن ماجه» كتاب النكاح ، باب خطبة النكاح ، وفي : «سنن الترمذي» و«سنن أبي داود» و«سنن النسائي» ورواه أبو يعلى في : «مسنده» والطبراني في : «المعجم الكبير» والبيهقي في : «سننه» والإمام أحمد في : «المسنده» ، وورد ذكر طرف من هذه الخطبة في : «صحيح مسلم» كتاب الجمعة ، باب خطبته ﷺ في الجمعة .

ÖN SÖZ

XUTBƏTUL-HACƏ

Həmd ancaq Allahadır, Ona həmd edir, Ondan yardım və məğfirət diləyirik. Nəfslərimizin şərindən və pis əməllərimizdən Allaha sığınırıq. Allah kimi hidayətə yönəlmişsə, onu heç kəs azdırma bilməz, kimi də azdırmışsa, heç kəs onu hidayətə yönəldə bilməz. Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. O, təkdir, şəriki də yoxdur və şəhadət edirəm ki, Məhəmməd onun qulu və elçisidir.

«Ey iman gətirənlər! Allahdan lazımcına qorxun. Yalnız müsəlman olduğunuz halda ölün». (Ali-İmran 102).

«Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xəlf edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun. (Adı ilə) Bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən qorxun. Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir». (ən-Nisa 1).

«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! (Əgər belə etsəniz) Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etsə, böyük bir səadətə (Cənnətə) nail olar». (əl-Əhzab 70-71) .

Şübhəsiz ki, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirlisi Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - in yoludur. Əməllərin ən pisi sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bir bidətdir, hər bir bidət isə zəlalətdir (sapıqlıqdır), hər bir zəlalət isə oddadır .

Xutbətul-Hacə adı ilə məşhur olan bu duanı, cümə və s. xütbələrdə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - oxumuşdu. Səhəbələrində də bunu əmr etmiş və özü də onları öyrətmişdir. Hədisin ilk hissəni bizə: – Əhməd 1/392-393,432, Əbu Davud 2188, Tirmizi 1105, Nəsəi 3/104-105, 6/69 və «Əməlül Yəum vəl Leyl» 488, İbn Məcə 1892, Darimi 2202, Tayalisi «əl-Musnəd» 1557, AbdurRazzaq «əl-Musənnəf» 10449, Bəzzar «əl-Musnəd» - Kəşful Əstar 1/314, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 5233-5234,5257, Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 1-3, Təbərani «Məcmuul Kəbir» 10/10079-10080, Həkim «əl-Mustədrək» 2744, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/214-215, Bəğavi «Şərhu Sunnə» 2268 İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/156-158, Əhməd 1/302,350, Nəsəi 6/89-90, İbn Məcə 1893 və Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 4 İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 5, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/215 Nubeyt b. Şərit - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 7221, Nəsəi «Sünnənul Kubra» bax: «Tuhfetul Əşraf» 6/472 № 9148 Əbu Musa əl-Əşəri - *radıyallahu anhu* – dan.

Hədisin İkinci Hissəsini – Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/153-156, Əhməd 3/319,371, Nəsəi 3/188-189, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/214 Cabir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – yolu ilə. Bu ləfz Nəsəinin ləfzidir. Hədisi Əhməd 3/371 və Müslim: «Sözlərin ən doğrusu» ləfzi yerinə: «Sözlərin ən xeyirlisi» ləfziylə rəvayət edilmişdir. İmam Əhmədin digər rəvayətlərində isə 3/319: «Sözlərin ən gözəli» şəkilindədir. Müslim: «Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bidətdir» ləfzi yerinə: «Hər bir bidət bir zəlalətdir (sapıqlıqdır)» ləfziylə rəvayət etmişdir. Hədisin sonunda olan: «Hər bir zəlalət isə oddadır» ləfzini zikr etməmişdir. Bu beş səhəbədən başqa hədisi: Aişə - *radıyallahu anha* –, Səhl b.

«Ey Rəbbim! köksümü açıb genişlət, işimi yüngülləşdir, dilimdəki düyünü aç ki, sözümü yaxşı anlasınlar». (Ta ha 25–28).

Möhtərəm müsəlman bacı və qardaşlarım! İlk öncə hamınızı Allahın salamı ilə salamlayıram. Allahın kitabına və Rəsulullah - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yoluna uyaraq öz risaləmi «**Bismilləh**» ilə başlayıram. Çünkü Allah Rəsulu - *səllallahu aleyhi və səlləm* - də öz məktublarını «**Bismilləh**» ilə başlamış və buyurmuşdu: «Hər mühüm bir işə «**Bismilləh**» ilə başlanılmazsa, o işin sonu kəsikdir» .

Uca və Böyük olan Allah – *subhənəhu və təalə* – nin izni ilə Əhli Sünnə vəl Cəmaat, Sələfi Salihin əqidəsi ilə bağlı olan mövzuları toplamağa davam edirik. Bu risaləmizdə Əhli Sünnənin etiqađı əsaslar içərisinə daxil etdiyi «Əmirlərə itaət» mövzusuna toxunacağıq.

Allahdan əməlimi onun üçün ixləsli olmasını, məndən qəbul edib onunla müsəlmanları faydalandırmasını diləyirəm. Əgər haradasa xəta etmişəmsə bu nəfsimdən və şeytandandır. Burada düzəldilməsi mühüm olan yerləri tapdıqdan sonra mənə öyüd-nəsihət verməkdən çəkinməyə-cəyinizi ümid edirəm.

Güvəndiyim Allahdır, işlərimi Ona həvalə edirəm və Ona arxalanıram. Həmd və nemət yalnız Onadır. Müvəffəqiyyət bəxş edən və xətalardan qoruyan da Odur. **«Məni yaradan və məni doğru yola yönəldən Odur! Məni yedirdən də, içirdən də Odur! Xəstələndiyim zaman mənə yalnız O şəfa verir. Məni öldürəcək, sonra dirildəcək də Odur və Qiyamət günü xətamı bağışlayacağına ümid etdiyim də Odur! Ey Rəbbim! Mənə hikmət bəxş et və məni salehlərə qovuşdur! Sonra gələnlər arasında mənə yaxşı ad qismət et! Məni Nəim Cənnətlərinin varislərindən et».** (əş-Şuəra 78-85).

Allahın salat və salamı onun Peyğəmbəri Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - ə, onun ailə üzvlərinə, səhabələrinə və Qiyamətə qədər onun yolu ilə gedən saleh möminlərin üzərinə olsun.

**BITİRDİM: MİLADİ 2006-Cİ İL 5 OKTYABR
HİCRİ 1427-Cİ İL 12 RAMAZAN
HƏMD OLSUN ALƏMLƏRİN RƏBBİ OLAN ALLAHA! (YUNUS 10)**

Sad - *radıyallahu anhu* – mərfu olaraq. Hədis səhihdir. Muhəddis Muhəmməd Nəsrəddin əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – hədisin bütün rəvayətlərini bir yerdə toplayaraq «Xutbətul Həcə» isimli bir kitab yazmışdır. İstəyənlər bu kitaba baxa bilərlər. Ayrıca bax: əl-Albani «Muxtəsər Səhih Müslim» 409, «Mişkətul Məsəbih» 3149,5860.

Əbu Davud.

SÜNNƏTƏ SARILMAQ

Sünnə – lüğətdə – **Sünnə, Yəsinnu, Yəsunnu** deməkdir. Sünnəyə əməl etmək, sünnəyə riayət etmək mənasında işlədilir. Sünnə olunmuş əmələ «**Məsnun**» deyilir. **Sənnəl Əmra** – bir işi açıqladı deməkdir. Başqa bir mənası: Sünnə izlənilən yol, həyat tərz (sıra) və s. deməkdir. Allah - *subhənəhu və təalə* – Qurani Kərimdə buyurur: «**Allahın evlərinizdə oxunan ayələrini və hikməti (Sünnəni) xatırlayın...**» (*əl-Əhzab 34*). «**...Sənin ayələrini onlara oxusun Kitabı və hikməti onlara öyrətsin...**» (*əl-Bəqərə 129*). «**...Çünki Allah sənə Qurani və hikməti nazil edərək bilmədiklərinə öyrətdi**» (*ən-Nisa 113*). «**...Onlara Kitabı və hikməti öyrədar**» (*əl-Cumuə 2*). Muaz b. Cəbəl - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu Yəmənə göndərərkən belə buyurmuşdu: «Sənə bir məsələ haqqında hökm verməyini istəyənlərə necə hökm verəcəksən?» Muaz: «Allahın Kitabı ilə hökm verəcəyəm» dedi. Peyğəmbər: «Əgər Allahın Kitabı olmasa?» Muaz: «Onda Allahın Elçisinin sünnəsi ilə (hökm verəcəyəm)» .

İstila Mənası - Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in və səhabələrin elm, etiqad, söz, davranış və təqdir (edilən, lakin qadağan olunmayan) xüsuslarda izlədikləri yol deməkdir. Sünnənin ziddi bidətdir.

Əbu Bəkr əs-Siddiq - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sünnə Allahın sağlam ipidir. Onu tərək edən adam özü ilə Allah arasındakı ipi qoparar» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sünnəni tərək edən kafir olur» . Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Qurani Kərimin mütəşabihləri ilə sizlərlə mübahisə edəcək bir qrup kimsələr gələcəkdir. Siz də onları sünnətlərlə susdurun. Çünki sünnətə tabe olan kimsələr Allahın Kitabını ən gözəl bilən kimsələrdir» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sizlərdən hər kimsə birinin sünnətini (yolunu) izləmək istəyərsə, ölmüş olanların (sünnətini) yolunu izləsin. Bunlar da Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələridir. Onlar bu ümmətin xeyirliləri idilər. Qəlbləri ən yaxşı, əmləri ən dərin, əbəs yerə özlərinə zülm etməkdən ən uzaq olan kimsələr idilər. Allah onları Peyğəmbərinə yoldaşlıq etməyə, dinini (daşımaq) başqalarına çatdırmaq üçün seçdi. Buna görə də sizlər də onların əxlaqı ilə əxlaqlanmaya və onların getdikləri yolla getməyə çalışın. Onlar Məhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələri-

---

«Lisanul Ərab» 13/225.

Darimi «Sünən» səh 57.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə»s 120.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə».

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat», İbn Batta «əl-İbanə».

dirlər. Onlar Kəbənin Rəbbi olan Allaha and olsun ki, doğru yolda idilər» . Huzeyfə b. Yəmən - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrinin ibadət deyə etmədiyi heç bir şeyi siz də ibadət deyə etməyin. Çünki əvvəl gələn, sonra gələnə söyləyəcək bir söz buraxmamışdır. Ey Alimlər topluluğu! Allahdan qorxun. Sizdən əvvəlkilərin izlədiyi yolu tutun» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İnsanlar əvvəlkilərin izlədikləri (yolu) izlədikcə doğru yolla getməyə davam edəcəklər» . Əbu Dərda - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sən əvvəlkilərin izini (yolunu) izlədiyin müddətdə əsla azmazsan» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sünnət əhli olan bir kimsəyə baxmaq, sünnətə dəvət edər, bidəti isə qadağan edər» . Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizə üç şeyi tərک etməməyi əmr etdi: «Yaxşılığı əmr edib pislikdən çəkəndirmək və insanlara sünnəni öyrətməyi» . Avn b. Abdullah – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hər kim İslam və Sünnə üzrə ikən ölərsə artıq hər cür xeyrin müjdəsi onun üçündür» . Sufyan əs-Sövri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Gün çıxan tərəfdən olan bir adamın sünnətə bağlı olduğuna dair sənə bir xəbər çatarsa, sən də ona salam göndər. Çünki sünnət əhli (sünnətə bağlı) kimsələr azalmışdır» . Malik b. Miğəl – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər bir kimsə İslam və Sünnədən başqa bir adla xatırlanarsa sən onu istədiyin dinə nisbət edə bilərsən» . əz-Zuhri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bizim gəlib getmiş elm adamlarımız Sünnəyə möhkəm sarılmaq qurtuluşdur – deyərtilər» . Əyyub əs-Şahtiyani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mənə sünnət əhlindən olan bir nəfərin ölüm xəbəri gəlib çatdıqda sanki orqanlarımdan birini itirmiş kimi oluram» . Abdullah b. Mubarək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Ey qardaşım! Bunu da bil ki, bu gün sünnətə sarılaraq ölmək Allahın hüzuruna çıxacaq hər bir müsəlman üçün bir lütf, bir mərhəmətdir» . əl-Fudayl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki:

Əbu Nuaym «əl-Hilyə» 1/305.

İbn Batta «əl-İbanə».

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Batta «əl-İbanə».

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

Darimi 1/136.

Lələkai 1/67.

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 153.

Darimi «Sünnən» 1/45, Lələkai 1/94.

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Vaddah «əl-Bidau vən Nəbyu Anhə».

«Şübhəsiz Allah onların vasitəsi ilə ölkələrə hidayət verdiyi qulları vardır. Bunlar sünnət əshabı olan kimsələrdir» . Sələflər deyirlər ki: «İslam dövlətini qəlbinizdə qurun ki, sizin üçün o, yer üzündə qurulsun». İmam Malik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu ümmətin başı nə ilə islah olunmuşsa, bu ümmətin sonu da ancaq onunla islah olunur (düzəlir). O, gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz» . Abdullah b. Mubarək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Güvənib dayandığın əsər (əvvəlkilərin yolu) olsun» . İbn Şəvzəb – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Gəncin ibadətə yönəldiyi vaxt sünnə sahibi olan bir insanla rastlaşması Allahın nemətlərindəndir» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İmamların birindən sünnə haqqında soruşduqda o, belə demişdir: «Mənim sünnədən başqa heç bir adım yoxdur» . Muafa b. İmran – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnsanı öləndən sonra tərifi et. Çünki ölənə qədər onun sünnə və ya bidət üzərə öləcəyi bilinməz» . Meymun b. Mihran – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İslamdan başqa adlandırılan hər bir addan çəkin» . Əbu Bəkr əl-Əyyaş – *rahmətullahi aleyhi* – də sünnə əhli kimdir? deyər soruşduqda o, dedi: «Nəfsin müxtəlif istəklərindən bəhs ediləndə onların heç birinə tərəfdər olmayandır» . Əyyub əs-Səhtəyani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əhli Sünnənin ölümünü istəyən adamlar əslində ağızları ilə Allahın nurunu söndürmək istəyənlərdir. Ancaq kafirlər istəməsələr də Allah nurunu tamamlayacaqdır» . Həssən b. Atiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cəbrail Allah Elçisinə – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə Quranı gətirdiyi kimi sünnəni də gətirdi» . Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Gördüyüm bütün xeyirli insanlar sünnəyə bağlı kimsələr idilər və bidət sahiblərindən uzaq qalmağı əmr edərtilər» . İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnətə müxalif olaraq haqqında söz söylədiyim nə qədər məsələ varsa mən ondan həyatımda olsun, ölümümdən sonra olsun vaz keçirəm» . Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şübhəsiz ki, sünnə əhli olan kimsələr

---

əl-Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

Kadi İyad «əş-Şifa» 2/88.

Beyhaqi «Sünənul Kubra».

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 133, «əl-İbanə» 1/205.

«Mədaricus Salihin» 3/174.

əl-Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 137.

Lələkai 1/60,65.

Lələkai 1/61.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 128, İbn Teymiyyə «Məcmuə əl-Fətava» 3/366.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 153.

Xatib «əl-Fakibu vəl Mutefakkib».

insanlar arasında say etibarını ilə ən az olanlardır. Yerdə qalan insanlar arasında da insanların ən az olanlarıdır. Onlar kef və dəbdəbə içində olanlarla kef və dəbdəbələrində iştirak etməzlər, bidət əhlinin də bidətlərinə qarışmazlar. Rəbblərinə qovuşana qədər sünnə üzərində sabit qalarlar. Siz də Allahın izni ilə belə olun» . Həsənül Bəsri və əbu Sufyan – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Uca Allahın: **«Sonra səni də dində şəriət sahibi etdik. Sən də o, şəriətə tabe ol...»** (*əl-Casiyə 18*) buyurduğunu: «Sünnə üzrə etdik» deyə açıqlamışlar . İbnul Məcisun deyir ki, İmam Malik – *rahmətullahi aleyhi* – nin belə dediyini dinlədim: «Hər kim İslamda gözəl görərək bir bidət ortaya çıxarsa, Məhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in risalətinə qarşı xainlik etdiyini iddia etmiş olur. Çünki Uca Allah: **«Bu gün dininizi tamamlayıb mükəmməl etdim...»**. (*əl-Maidə 3*) deyə buyurdu. Bu baxımdan da o, gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz» . Xəlifə Ömər b. AbdulƏziz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «O, qövmün durduğu yerdə sən də dur. Çünki onlar bilərək durmuşdular. Dərin bir görüş ilə (bidətlərdən) uzaq durmuşdular. O, durduqları nöqtəni açığa çıxarmaqda onlar daha güclü idilər. Əgər bu işdə bir fəzilət olsaydı, onu etməyə daha da layiq idilər. Əgər sizlər - onlardan sonra meydana gəldi – deyəcək olsanız, şübhəsiz onların yollarına müxalif olan və sünnətlərindən üz çevirəndən başqası bu yeni şeyi ortaya çıxarmış deyildir. Onlar şəfa üçün yetərli olacaq qədərini söylədilər, yetərli qədər söz söylədilər. Onlardan irəli gedən həddi aşmışdır, onlardan geriyə qalan isə qüsur etmişdir. Bir qrup kimsələr onlardan geriyə qaldılar, buna görə də uzaq düşdülər. Bir qrup kimsələrdə geri qaldılar, buna görə də həddi aşdılar. Onlar isə bu ikisi arasında heç şübhəsiz doğru bir hidayət üzərində idilər» . İmam Əvzai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnsanlar səni rədd etsələr də sən sələfin yolu ilə getməyə davam et, səni qınasalarda insanların görüşlərindən uzaq ol. Çünki belə etmiş olsan, sən doğru yolda olduğun halda məsələ sənin üçün açıqlanır» . İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnətə müxalif olaraq haqqında söz söylədiyim nə qədər məsələ varsa mən ondan həyatımda da, ölümümdən sonra da vaz keçirəm» . Sələflər deyillər ki, bağlılığın şəxslərə deyil, dinə olsun. Çünki haqq qalandır, şəxslər isə gedəndir. Haqqı bill, haqq əhlini də bilərsən. Məhəmməd b. Sirin –

Darimi 1/72.

əl-Lələkai 1/69.

Şatibi «əl-İtisam».

İbn Qudamə «Lumatul Etiqadi Hədi İlə Səbili Rəşad»

Xatib «Şərəfu Əshəbi Hədis».

Xatib «Fakibu vəl Mutəfəkkib».

rahmätullahi aleyhi – deyir ki: «Bir kimsə əvvəlkilərin izni (yolu) üzərə yürüməyə davam etdikcə, doğru yol üzərində yürüməyə davam edir deməkdir» . Abdullah deyir ki: «Sünnət üzərə olub az əməl etmək, bidət üzərə olub çox əməl etməkdən daha xeyirlidir» . Zuhri – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnətə sınısıxı sarılmaq qurtuluşdur» .

CƏMAAT OLMAQ

Cəmaat – bir şeyin parçalarını bir-birinə yaxınlaşdırdım, cəm etdim demək olan **Cəm** sözündən alınmışdır. Mən onu cəm etdim və s. Cəmaat ictimadan törənmişdir. Ayrılib dağılmağın və ayrılmağın ziddidir. Cəmaat çoxlu sayda insan və eyni məqsəd ətrafında birləşən insanlar topluluğu deməkdir . Cəmaata bu adın verilməsinin səbəbi cəmaatın ictima kəlməsi ilə eyni mənaya malik olmasıdır. Ziddi təfriqədir. Cəmaat kəlməsi hər nə qədər bir yerə yığılan topluluğun adı olsa da, qeyd etdiyimiz mənaya gəlir . Qatadə – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Onlar Allahın rəhmətinin əhlidirlər. Ölkələri, bədənləri ayrı olsa da, cəmaat əhlidirlər. Allaha üsyan edənlər isə ölkələri və bədənləri bir yerdə olsa da ixtilaf və ayrılıq əhlidirlər» .

İstilahi Mənası – müsəlmanların cəmaatı olub, bunlar da səhabələr, tabiin və Qiyamət gününə qədər onlara gözəl bir şəkildə uyan, Kitab və Sünnə ətrafında toplanmış, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in həm zahirən və həm də batinən getdiyi bu yolu izləyən bu ümmətin sələfi deməkdir. Allah mömin qullarına cəmaat olmaqlarını, bir-biri ilə qaynayıb yardılaşmalarını əmr etmiş, onlara təfriqəni, ayrılığı və bir-birlərini didmələrini qadağan etmişdi. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – Allah – *subhənəhu və təalə* – nin: «**Bəzi üzlər ağ, bəzi üzlərin isə qara olacağı gündə....**». (*Ali İmran 106*) ayəsini təfsir edərkən demişdi: «Əhli Sünnə vəl Cəmaatın üzləri ağaracaq, bidət və təfriqə əhlinin üzləri isə qaralacaq» . Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Və cəmaat rəhmətdir, ayrılıq isə əzabdır» . Çünki burada Sünnət bidətin qarşısında, Cəmaat da təfriqənin, ayrılığın qarşısındadır.

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/55.

əl-Laləkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/56.

«Mucəmul Vəsit» 1/136.

«Məcmuə Fətava» 3/157 - İbn Teymiyyə.

Muxtəsər İbn Kəsir 2/236.

İbn Kəsir «Təfsir» 1/390.

Əhməd «Musnəd» 4/278-375 əl-Albani həsən.

Allah – *subhənəhu və təalə* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in peyğəmbər olaraq göndərilməsindən öncə cahiliyyə dövründə (İslamdan qabaq) olan ərəblər bölünmüş, parçalanmış, ixtilaf içində boğulmuş və insanların səbəbsiz yerə bir-birilərini öldürdükləri bir vəziyyətdə idilər. Güclü zəifi əzər, hər bir qəbilə də (digər bir qəbiləni əzmək) üçün uyğun bir fürsəti axtarardı. Ərəblərin bu vəziyyətdə olduqları an Allah, Rəsulu Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i göndərdi. O, cəmaatlaşmağa üstünlük verdi və insanları da buna təşviq edərək vahid bir toplum, cəmaat halında birləşdirdi. «*Allaha və Onun Peyğəmbərinə itaət edin. Bir-birinizlə çəkişməyin, yoxsa qorxub zəifləyər və gücdən düşərsiniz. Səbr edin, çünki Allah səbr edənlərlədir*». (əl-Ənfal 46). «*Hamınız bir yerdə Allahın ipindən möhkəm yapışın, bir-birinizdən ayrılmayın! Allahın sizə verdiyi neməti xatırlayın ki, siz bir-birinizlə düşmən ikən o, sizin qəlblərinizi birləşdirdi və Onun neməti sayəsində bir-birinizə qardaş oldunuz. Siz oddan ibarət olan bir uçurumun kənarında ikən O, sizi oradan xilas etdi. Allah öz ayələrinə sizin üçün bu şəkildə aydınlaşdırır ki, bəlkə haqq yola yönəlmiş olasınız*». (Ali İmran 103). «*Açıq-aydın dəlillər gəldikdən sonra, bir-birindən ayrılan və ixtilaf törədən şəxslər kimi olmayın! Onlar böyük bir əzaba düşər olacaqlar*». (Ali İmran 105). Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cəmaata möhkəm bağlanın. Ayrılıqdan çəkinin, çünki şeytan tək qalanla birlikdədir. O, iki nəfərdən uzaqdır. Kim Cənnətin geniş yerini istəyirsə həməən cəmaata möhkəm sarılsın» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, Allah mənim ümmətimi sapıqlıq üzərində bir yerə cəm etməz. Allahın əli cəmaat üzərindədir. Kim ayrılırsa atəşə doğru ayrılmış olar» . Fədələ b. Ubeyd - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç insan vardır ki, onlardan (hesab günü) sorğu-sual olunmaz. Müsəlmanların cəmaatını tərək edib imamına (idarəçisinə) üsyan edən və asi olaraq ölən kimsə, sahibindən qaçan və bu halı üzərə ölən kölə və əri yanında yoxkən (paltarı olduğu halda) açıq-saçıq geyinən qadın» . Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cəmaat rəhmət, firqə (ayrılıq) isə əzabdır» .

Tirmizi 2165, Həkim «Mustədrək» 1/114, İmam Əhməd «Musnəd» 1/18,26, əl-Albani – İbn Əbi Asimin «Sünnə» əsərində səhih olduğunu qeyd edir. Həmçinin də Ziləlul Cənnə 1/42-43 H. 88, Səhih Hədislər Silsiləsi H. 430.

əl-Albani «Səhih Sünnən Tirmizi», Ziləlul Cənnə 1/41 H. 82, Səhih Cəmi 1/367, H. 1786, Səhih Hədislər Silsiləsi 3/319 H. 1331.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» 1/43 H. 89, «Səhihul Cəmi» H. 3058, «Səhih Hədislər Silsiləsi» H. 542.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» H. 93, «Səhihul Cəmi» H. 3109.

Haris b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə beş şeyi əmr edirəm. (İdarəçilərinizin əmr və istəklərinə) qarşı tam bir dinləmək və itaət, cəmaata bağlanmaq, hicrət və cihad» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Cəmaat Allaha itaətə uyğun gələn şey deməkdir, sən tək qalsan da belə» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Cəmaatın içində xoşlanmadığınız bir şey şübhəsiz ayrılıq halında sevdiyiniz bir şeydən xeyirlidir» . Usamə b. Şərik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın əli cəmaatın üzərindədir» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın əli cəmaatla birlikdədir» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əmrindən xoşuna gəlməyən bir şey görərsə, ona səbr etsin. Çünki şübhə yoxdur ki, cəmaatdan birçə qarış ayrıldıqdan sonra ölən kimsə mütləq cahiliyyə ölümü ilə ölür» . Zeyd b. Sabit - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç xislət vardır ki, heç bir müsəlmanın qəlbi bunları yerinə yetirərkən qüsür göstərməz: «Əməli səmimi olaraq Allah üçün etmək, idarəçilərə nəsihət etmək və cəmaata bağlı qalmaq...» . Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir yerdə yemək yeyin və dağılmayın. Çünki şübhə yoxdur ki, bərəkət cəmaatla birlikdədir» . Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Cəmaat haqqa uyğun olandır. Tək də olsan haqqa uyğun hərəkət edirsən. Bil ki, cəmaat sənsən» . əl-Auzai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Beş şey var ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələri ondan ayrılmamışlar. Cəmaata qatılmaq, sünnəyə tabe olmaq, məscidi abadlaşdırmaq, Quran oxumaq və Allah yolunda cihad etmək...» . Abdullah b. Mübarək – *rahmətullahi aleyhi* – dən cəmaat haqqında soruşduqda o, belə cavab vermişdir: «Əbu Bəkr və Ömər» – dir demişdir. Ona: «Əbu Bəkr və Ömər» vəfat ediblər deyər

---

əl-Albani «Zilülul Cənnə» H. 1036, «Mişkət» H. 3694.
Lələkai 1/109.
Lələkai 1/108, əş-Şatibi «əl-İtisam» 2/261.
İbn Əbu Asim «əs-Sünnə» 1/40 H. 81, əl-Albani «Təhrirci İslahil Məscid» H. 61, Zilülul Cənnə 1/40 H. 81, Səhihul Cəmi 2/1340 H. 8065.
Tirmizi «Sünnən» 7/2166 həsən-qərib.
Buxari, Müslim.
İbn Əbu Asim «əs-Sünnə» 1/45 əl-Albani səhih.
İbn Məcə 3287, 2/1093, 1094 əl-Albani Səhih əl-Cəmi» 4/168.
əl-Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/108-109.
əl-Bəğavi «Şərhu Sünnə» 1/217.

soruşanda, bu dəfə: «Filan və filankəsdir» demişdir. Yenə onların vəfat etdiyini xəbər verdikdə o: «Həmzə əs-Sukkəri bir cəmaatdır» . Əbu Məsud əl-Əşaridən - *radiyallahu anhu* – dan fitnə ilə bağlı sual soruşduqda demişdir: «Sən cəmaatla birgə olmağa çalış. Şübhəsiz Allah Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ümmətini zəlalət üzrə bir yerə yığmaz. Təfriqçilikdən çəkin, şübhəsiz təfriqə zəlalətin özüdür» . Abidə b. Ömər əs-Sələmi – *rahmətullahi aleyhi* – Əli - *radiyallahu anhu* – belə demişdir: «Cəmaat halında sənin və Ömər in fikri, ayrılıq halında sən in tək başına olan fikrindən daha çox xoşuma gəlir» .

İDARƏÇİLİK MƏSULİYYƏTLİ BİR İŞDİR

İnsanlar üzərində idarəçilik hüququnu götürmək çox məsuliyyətli bir işdir. Çünki belə bir insan ağır bir yükün altına girmişdir. Qiyamət günü hər bir insan öz himayəsi altında olanlara görə cavab verəcəkdir. Ailə başısı olan ata öz yoldaşı və övladlarına görə cavabdehdir, müəyyən bir müəssənin başçısı orada olan hər bir işçisinə görə cavabdehdir, dövlət başçısı isə bu dövətdə yaşayan hər bir şəxsə görə cavabdehdir. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər birinizdə əli altında olanlardan məsuldur. Dövlət başçısı çobandır və əli altında olanlardan məsuldur. Kişi öz ailəsində çobandır (başçıdır) və ailəsində olanlara görə məsuldur. Qadın ərinin evində çobandır (başçıdır) və (evinə və uşaqlarına) görə məsuldur. Qulluqçu da çobandır (başçıdır) və öz ağasının malını qorumaqla məsuldur. (Ən nəhayət) isə sizlərdən hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər biriniz də öz əli altında olanlardan cavabdehdir» . (Vəli) Ubeydullah b. Ziyad, Əbu Yəla Məkil b. Yəsar əl-Muzəni – *radiyallahu anhu* – nu vəfatına səbəb olacaq xəstəliyində ziyarət etdikdə Məkil dedi: «Əgər bundan sonra bir müddət də yaşayacağımı bilsəydim sənə söyləyəcəyim bu hədisi sənə danışmazdım». Mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Allahın bir topluluq üzərinə idarəçilik vəzifəsini verdiyi hər bir qul öləcəyi günə qədər idarə etdiklərini aldadıb zülm etmiş olaraq ölərsə Allah ona Cənnətini heç şübhəsiz ki, haram edəcəkdir (Başqa rəvayətdə: Müsəlmanların bütün işlərini üzərinə alan, sonra da onların xeyrinə çalışmayan və onlara sədaqət göstərməyən hər bir dövlət idarəçisi idarə

əl-Bəğavi «Şərhu Sünnə» 1/216.

əş-Şatibi «əl-İtisam» 2/261.

«Fəthul Bəri» 7/73.

Buxari 893, Müslim 1829.

etdiyi xalq ilə bərabər Cənnətə girməyəcəkdir) . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənim evimdə olarkən buyurdu: «Allahım! Ümmətimin hər hansı bir işinin başına keçərək onlarla sərt olana Sən də sərt ol! Ümmətimin hər hansı bir işinin başına keçərək onlarla yumşaq (mərhəmətli) davranana Sən də yumşaq (mərhəmətli) ol!» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İsrail oğullarını Peyğəmbərlər idarə edirdilər. Bir peyğəmbər öldüyü zaman bir başqa peyğəmbər gələrək onun yerinə keçirdi. (O, ki qaldı mənə) həqiqətdə məndən sonra Peyğəmbər gəlməyəcəkdir. Lakin məndən sonra çoxlu xəlifələr olacaqdır». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Bizə nə etməyimizi əmr edirsən?» dedilər. Peyğəmbər: «Onlara beyət ediniz. Haqlarını (onlara itaət etməklə) qoruyun. Öz haqqınızı isə Allahdan istəyin. Heç şübhə yoxdur ki, Allah onlardan idarələri altındakılara qarşı vəzifələrindən sorğuya çəkəcəkdir» . Aiz b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ubeydullah b. Ziyadın yanına girərək demişdir: «Ey oğlum! Mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Çobanların (idarəçilərin) ən pisləri zülüm edənlərdir» - nəbadə onlardan biri olasan! . Əbu Məryəm b. əl-Əzdiy – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Muaviyyə – *radiyallahu anhu* – Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitmişdir: «Allah kimi müsəlmanların hər hansı işlərindən birinə idarəçi təyin edərsə və o, kimsə də onların ehtiyaclarından, dərdlərindən üz döndərsə Allah da Qiyamət günü o, kimsənin bütün ehtiyaclarına və dərdlərinə üz döndərər. Bundan sonra Muaviyyə – *radiyallahu anhu* – xalqın ehtiyacları ilə məşğul olmaq üçün birini təyin etdi . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır. Bunalar zinakar yaşlı, yalançı dövlət başçısı və təkəbbürlü kasıb» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç nəfərin namazı qulaqlarından yuxarı qalxmaz. Ağasından qaçan qulun namazı qayıdana qədər, qadının namazı hansı ki, əri qəzəbli halda gecəni keçirdib və bir də xalqın nifrət

---

Buxari 7150, Müslim 142.

Müslim 1828.

Buxari 3455, Müslim 6842.

Müslim 1830.

Muaviyyə b. Əbu Sufyan – *radiyallahu anhu* – birinci Əməvi xəlifəsi 661-680-cı illər.

Əbu Davud 2948, Tirmizi 1322.

Müslim 107.

etdiyi hakimin namazı» . İbn Teymiyyə deyir ki: “Bilmək lazımdır ki, insanlar üzərinə idarəçilik böyük dini vəzifələrdən biridir. Dinin yaşaması və dünyəvi həyatın təminatı üçün rəhbər lazımdır. İnsanların maraqları bütünlüklə yalnız və yalnız bir-birilrinin ehtiyaclarını ödəmək üçün cəm edildikdə baş ver bilər. Bu cür birləşmədə onlara mütləq şəkildə idarə lazımdır. Bunsuz keçimək mümkün deyildir. Allah yaxşılığı əmr edib pislikdən çəkəndirməyi əmr etmişdir ki, bu da güc və hakimiyyət olmadan mümkün deyildir. Bu həmçinin digər əhkamlara da aiddir. Cihad, həcc, cümə və bayram namazlarının keçirilməsi, zülmə məruz qalmışa yardım, şəriət cəzalarının yerinə yetirilməsi və s. Bütün bunlar yalnız güc və hakimiyyət olduqda baş verə bilər. Ona görə də rəvayət edilir ki: “60 il zalım hakimin idarəçiliyində yaşamaq bir gün hakimsiz yaşamaqdan daha yaxşıdır”. “Məcmuul Fətava” 28/290-291.

ƏMİRLİYƏ (İDARƏÇİLİYƏ) CAN ATMAQ ARZUSUNDAN ÇƏKİNMƏK

«Biz bu axirət yurdunu yer üzündə təkəbbürlük etməyənlərə və fitnə-fəsad törətməyənlərə qismət edirik. Gözəl aqibət ancaq Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinənlərindir». (əl-Qəsəs 83). Əbu Səid AbdurRahman b. Səmurə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə buyurdu: «Ey AbdurRahman b. Səmurə! Əmir olmağa (hakimiyyətə) can atma. Əgər öz istəyin (tələbin) olmadan idarəçilik sənə verilərsə onda Allahın yardımını görə bilərsiniz. Yox, əgər öz istəyinizlə (tələbinizlə) idarəçilik sənə verilərsə onda (Allah) səni bu işlə baş-baş buraxar. Əgər hər hansısa bir işi etməkdə and içərsənsə lakin sonra (and içdiyiniz) işdən daha xeyirlisini görərsənsə andınızı pozaraq xeyirli olana yönəl və andınızı kəffarəsini də yerinə yetir» . Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ya Əbu Zərr! Həqiqətən də mən səni zəif görürəm. Buna görə də özüm üçün arzu (istədiyimi) sənə üçün də arzu edirəm (istəyirəm). (Sənə xəbərdarlıq edərək nəsihət edirəm ki) iki insan arasında da olsa belə əmir (idarəçi, hakim) olma və hər hansı bir yetim malının idarəçiliyini də üzərinə alma» . Əbu Musa əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən və iki əmim oğlanları Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldik. Onlardan biri: «Ya Rəsulullah! İzzət və Cəlal

---

Tirmizi.
Buxari 7146, Müslim 1652.
Müslim 1826.

sahibi olan Allahın əmrinizə verdiyi vəzifələrdən birinə məni əmir təyin et» dedi. Digəri də eyni bir şeylər söylədi. Peyğəmbər: «Allaha and olsun ki, biz bu işi onu istəyəne və ona can atmaqda düşkün olan kimsələrə vermərik» .

İDRƏÇİLİK QİYAMƏT GÜNÜ - PEŞMANÇILIQDIR

Əbu Zərr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ya Rəsulullah! Məni (müəyyən bir yerə) idarəçi təyin edərsənmi?» deyə soruşdum. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – çiyinlərimə vuraraq buyurdu: «Ya Əbu Zərr! Şübhəsiz ki, sən zəif birisisən, bu idarəçilik isə bir əmanətdir. Onu (idarəçiliyi) haqqı ilə (təslim) alıb üzərindəki haqqı yerinə yetirənlər müstəsna olmaqla o, (idarəçilik) Qiyamət günü bir rəzillik və peşmançılıq olacaqdır» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən sizlər idarəçiliyə səy göstərəcəksiniz o, isə Qiyamət günü bir peşmançılıq olacaqdır. Nə yaxşıdır əmizdirici, necə də pisdir süddən kəsilmək» . Əbu Səid və Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın göndərdiyi hər bir Peyğəmbərin və təyin etdiyi hər bir dövlət idarəçisinin iki (qrup) sirdaşı vardır. Bir qrup ona xeyirli işləri əmr edər və xeyirli işlərə sövq edər. Digər qrup isə ona pis işləri əmr edər və pis işlərə də sövq edirlər. Qorunan Məsum – isə Allahın qoruduğu kimsə olacaqdır» . Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah dövlət idarəçisinə xeyir diləyərsə ona sadıq bir yardımçı nəşib edər. Unutduğu zaman ona xatırladar, xatırladığı zaman ona yardımçı olar. Əgər Allah dövlət idarəçisinə xeyirin əksini diləyərsə ona pis bir yardımçı nəşib edər ki, unutduğu zaman xatırlatmaz, xatırladığı zaman isə yardımçı olmaz» .

ADİLLİK – İDARƏÇİLƏRİN ƏN GÖZƏL LİBASIDIR

«Şübhəsiz ki, Allah ədaləti və yaxşılığı əmr edər». (ən-Nəhl 90). «Və adil olun. Çünki Allah adil olanları sevir». (əl-Hucurat 9). «Söz söylədiyiniz zaman qohumunuz olsa da belə ədalətli olun». (əl-Ənam

---

Buxari 7149, Müslim 1733.

Müslim 1825.

Buxari 7148.

Buxari.

Əbu Davud, Buxari 6177, Müslim 37.

152). «*Hər hansı bir cəmaata qarşı kininiz sizi ədalətsizliyə sövq etməsin. Ədalətli olun. Bu təqvaya daha yaxındır*». (əl-Maidə 8). Təbəri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yəni insanlar arasında hökm verdikdə haqqı deyin. Ədalətli və insafli olun. Haqsızlıq etməyin» 5/395. İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Uca Allah hər bir kəsə qarşı bütün vaxtlarda və vəziyyətlərdə ədalətli olmağı əmr edir» 2/255. İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əksinə dost və düşmən olan hər bir kəslə ədalətli davranın» 2/44, Şövkani «Fəthul Qadir» 2/7. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yeddi sinif insan vardır ki, heç bir kölgənin olmadığı bir gündə Allah onları öz kölgəsi altında kölgələyəcəkdir: «Ədalətli imam (dövlət başçısı), Allaha ibadət etməklə böyüyən bir gənc, qəlbi məscidlərə bağlı olan bir kimsə, bir-birlərini Allah rızası üçün sevən kimsə (görüşəndə də, ayrılanda da bunu Allah üçün edərlər), gözəl bir qadın tərəfindən (zinaya) çağırılan zaman - mən Allahdan qorxuram - deyib ondan uzaqlaşan kimsə, sağ əlin verdiyini sol əlinin bilməyəcəyi şəkildə (gizli) sədəqə verən kimsə, təklikdə Allahı yad edib göz yaşı tökən kimsə» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, adil olanlar (Qiyamət günü) Rahmənin sağında nurdan minbərlər üzərində olacaqlar. Rahmənin hər iki əli də sağdır. Onlar hökümlərində, ailə haqlarında və əlləri altında olanlarla adil davrananlardır» . Auf b. Məlik – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dövlət başçılarımızdan ən xeyirliləri sizin sevdikləriniz və onlardan da sizi sevnəkdir. Sizlərin dua etdikləriniz və onlardan da sizin üçün dua edənlərdir. Ən şərilləri isə sizin nifrət etdikləriniz və onlardan da sizə nifrət edənlər. Sizin lənət etdikləriniz və onlardan da sizi lənət edənlərdir». Biz: «Ya Rəsulullah! Belələrinə qarşı çıxmayaq mı?» deyər soruşduq. Peyğəmbər: «Xeyr, aranızda namaz qıldıkları müddətdə yox (Sizə namazı qıldırtdıkları müddətdə xeyr)» . İyad b. Ximar – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç sinif insan Cənnət əhlidir. Ədalətli əmr, qohum-əqrabasına və hər bir müsəlmana qarşı yumşaq qəlbli və mərhəmətli olan kimsə və ailəsi (övladları ac olduqları) halda tox gözlü olub dilənməkdən uzaq olan kimsə» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki,

---

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim, Əhməd 2/160, Nəsai 8/221,222, əl-Albani «Səhihul Cəmius Səğir» 1953, «Məxtəsər Səhih Müslim» 1207.

Müslim 1855. Başqa rəvayətdə: «Əgər sizlər idarəçilərinizdən xoş olmayan bir şeylər görsəniz onların etdiklərini xoş görməyin. Lakin itaətdən də əl çəkməyin».

Müslim 2865.

Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dövlət başçısı (millət üçün) bir qalxandır. Onun önündə (onun başçılığı) ilə hər b edilür. Onunla (düşməndən) qorunulur. Əgər o, millətə Əziz və Cəlil olan Allaha təqva ilə əmr edər və ədalətlə hərəkət edərsə bu əmr və ədaləti səbəbilə ona böyük bir əcr vardır. Əgər təqva və ədalətdən başqa bir şeylə əmr və hökm edərsə bundan da onun əleyhində böyük bir günah vardır» .

GÜNAH OLMAYAN XÜSUSLARDA İDARƏÇİLƏRƏ İTƏTİN VACİBLİYİ VƏ GÜNAH OLAN XÜSUSLARDA İSƏ ONLARA İTƏTİN HARAMLIĞI

Əhli Sünnə vəl Cəmaat olan Sələfi Salihin əqidəsinin əsaslarından biri də onlar günahla əmr edilmədikləri müddətdə müsəlmanların əmr sahiblərinə itaəti vacib görürlər. Günah ilə əmr ediləcək olurlarsa, bu xüsusda onlara itaət caiz deyildir. Bundan başqa olan hər bir xüsusda onlara itaət vacibdir. Bu haqda Allah buyurur: **«Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərə və özünüzdən olan ixtiyar sahiblərinə itaət edin! Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz, Allaha və Qiyamət gününə inanırsınızsa, onu Allaha və Peyğəmbərə həvalə edin! Bu daha xeyirli və nəticə etibarilə daha yaxşıdır».** (ən-Nisa 59). İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman bir kimsə (Allaha) asiliklə əmr olunmadığı müddətdə idarəçilərini dinləyib itaət etməsi vacibdir. İstər sevdiyi bir (iş, əməl) olsun, istərsə də sevmədiyi bir (iş, əməl) olsun. (Allaha) asiliklə əmr olunduğu vaxt isə nə dinləmək, nə də itaət vardır» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bizlər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – i dinləyib itaət etmək üçün beyət etdikdə buyurdu: «Gücünüz çatdığı şeylərdə» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir ordu göndərdi və ənsarlardan birini (Abdullah b. Xuzafəni) də onlara başçı təyin edib mücahidlərə də başçılarını dinləmələrini və ona itaət etmələrini əmr etmişdi. Yolda bəzi şeylər başçını qəzəbləndirdi. Başçı: «Mənə odun toplayın deyə əmr etdi. Mücahidlər də ona odun topladılar. Başçı: «Odunu yandırın!» deyə əmr verdi. Mücahidlər odunu yandırdılar. Sonra: «Rəsulullah sizlərə məni dinləməyinizi və mənə itaət etməyinizi əmr etmişdimi?» deyə soruşdu. Onlar

---

Müslim 1841.

Buxari 7144, Müslim 1839.

Buxari 7202.

da: «Bəli» əmr etmişdi dedilər. Başçı: «Elə isə bu qaladığınız atəşə girin» dedi. Bu əmirdən sonra əskərlər bir-birilərinə baxmağa başladılar. Sonra isə: «Bizlər atəşdən qaçıb Rəsulullahın himayəsinə sığınmış kimsələrik» dedilər. Onlar bu söhbətlərini davam edərkən başçının qəzəbi soyudu, atəş də söndü. Mədinəyə döndükdə isə bu hadisəni Peyğəmbərə çatdırdılar. Peyğəmbər: «Əgər mücahidlər bu atəşə girsələrdi artıq ondan bir daha çıxmazdılar. (Çünki əmirə) itaət ancaq mərufdadır» deyə buyurdu .

O, halda halal olan bütün xüsurlarda əmrlərə itaət etmək Əhli Sünne vəl Cəmaatin qəbul etdiyi əsaslardan böyük bir əsasdır. Buna görə də sələf imamları bu məsələni etiqaqi əsaslar arasında zikr etmişlər.

ƏMİRLƏRƏ İTƏƏTİN VACİBLİYİ

İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əmrinə itaət etməkdən əl çəkərsə Qiyamət günü (öz leyhinə) qarşı heç bir dəlil olmadan Allahın hüzuruna çıxar. Kim də əmrinə beyət etmədən ölərsə cahiliyyə dövründə ölən kimsə kimi ölmüş olar (Başqa rəvayətdə: Kim cəmaatdan ayrılıraq ölmüş olarsa cahiliyyə ölümü ilə ölmüş olar)» . Ənəs – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əmirlərinizi dinləyib itaət edin. Hətta üzərinizə başı üzüm dənəsi (kimi qapqara) həbəşili bir qulu təyin etsələr də belə» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zəngin ikən, fəqir (kasıb) ikən, sevdiyiniz və ya sevmədiyinz, hətta (əmir sizə məxsus olan bir şeyi özünə aid etdiyi) durumda da əmirlərinizi dinləyib onlara itaət emək üzərinizə vacibdir» . Yəhya b. Hüseyn rəvayət edir ki, nənəsi Ummul Hüseyn – *radiyallahu anha* – Vida həccində Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – ilə bərabər həcc etmişdir. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər sizin üzərinizə sizləri Allahın kitabına sövq edən və idarə edən qara dərilili bir kölə vəli (başçı) təyin edilərsə sizlər onu dinləyin və itaət edin» . Huzeyfə b. Yəmən - *radiyallahu anhu* – deyir ki, insanlar Allah Rəsulundan xeyir haqqında soruşardılar. Mən isə başıma gəlir qorxusu ilə şərr haqqında soruşurdum. Bir dəfə: «Ey Allahın Rəsulu! Biz cəhalət və küfrün içində idik. Allah bizə xeyir (İslam dinini) nəsb etdi. Bu xeyirdən sonra şərr olacaqmı?» dedim. Peyğəmbər buyurdu: «Bəli» deyə cavab verdi. Mən:

Müslim 1840.
Müslim 1851.
Buxari 7142.
Müslim 1836.
Müslim 1838.

«Bu şərrdən sonra yenə xeyir varmı?» deyə soruşdum. O: «Bəli, lakin bu xeyirdə **Dəhan** vardır» dedi. Dəhan nədir? Ya Rəsulullah! – deyə soruşulduqda o: «Elə bir topluluq gələcək ki, mənim sünnəmdən başqa bir sünnəyə əl atacaqlar. Sənin pis gördüyün bəzi işləri onlar yaxşı görəcəklər» dedi. (Başqa rəvayətdə: «Onların qəlbləri insan surətindəki şeytanların qəlbləri kimidir» dedi. Mən: «Ya Rəsulullah! Onlara yetişsəm nə edim?» dedim. O: «Belinə-belinə vursalar da belə, malını əlindən alsalar da belə əmirin sözünü dinlə və ona itaət et!»). Mən: «Bu xeyirdən sonra şərr olacaqmı?» deyə soruşdum. O: «Bəli, Cəhənnəmin qapılarında duraraq insanları ora dəvət edən insanlar olacaqdır. Kim onlara itaət edərsə onu Cəhənnəmə atarlar» dedi. Mən: «Ya Rəsulullah! Onları bizə vəsf et?» dedim. O: «Onlar bizdəndirlər və bizim dilimizdə danışrlar» dedi. Mən: «Bu söylədiyən şeylər məni taparsa onda nə edim?» deyə soruşdum. O: «Müsəlmanların cəmaatına sarıl və imamlarına uy!» dedi. Mən: «Əgər nə cəmaat, nə də imamları olmasa necə!» dedim. O: «Onda ağacın kökündən sarılaraq ölüm sənə gələnə qədər bu firqələrin hər birindən uzaqlaşib hamısını tərək et (başqa rəvayətdə: Bundan sonra Dəccəl çıxacaqdır)»⁹². Adiy İbn Hatim - *radiyallahu anhu* – deyir ki, bir gün: “Ey Allahın Rəsulu! Biz səndən Allahdan qorxan əmir barəsində soruşmuruq, lakin biz nə edə bilərik əgər o, belə və belə edərsə? Deyib ədalətsizlikdən söz etdilər. Peyğəmbər: “Allahdan qorxun, dinləyib itaət edin”⁹³.

ƏMİRİ RƏHBƏR QƏBUL ETMƏDƏN BİR GECƏ KEÇİRMƏK BELƏ HARAMDIR

Bunu da bilin ki, hər kim xəlifəlik vəzifəsinə gəlir, insanlar da ətrafında toplanırlarsa, onun xəlifəliyinə razı olurlarsa ona itaət fərz olur, ona qarşı çıxmaq isə haram olur. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Digər əmirlərə xəlifə olana qədər qılıncı ilə qalib gələn və əmirul-muminin deyə adlandırılan bir kimsəyə qarşı Allaha və axirət gününə iman edən bir kimsənin istər yaxşı, istər pis bir kimsə olsun onun imam görməyib bir gecəni keçirməsi o, kimsəyə halal olmaz» Abdus b. Məlikin deyir ki: Mən Əhmədin belə dediyini eşitdim: «Müsəlmanların ittifaq edib seçdiyi, yaxud güclə və ya razılıqla hakimiyyəti ələ almış rəhbərə qarşı üsyan edən kimsə müsəlmanların vahid kəlməsini parçalayar və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən rəvayət edilmiş hədislərə müxalif olar. Əgər o, üsyankar belə halda ölərsə cahiliyyət ölmü

Buxari 3606, Müslim, Əhməd, Əbu Davud.

İbn Əbu Asim 2/508, əl-Albani “Səhih”.

ilə ölər. Rəhbərə qarşı döyüşmək, üsyan etmək halal deyil. Kim bunu edərsə o, doğru yoldan və hədislərdən uzaqlaşmış bidətçidir» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Güc işlədərək idarə başına gələn bir kimsəyə itaətin və onunla birlikdə cihad etməyin vacib olduğuna, ona itaət etmənin ona qarşı çıxmaqdan xeyirli olduğunu icma ilə qəbul etmişlər. Çünki bu yolla qanların tökülməsinin qarşısı alınır» . Yəni bir kimsənin: Mən ona yalnız Allaha itaət olan məsələlərdə itaət edəcəyəm – deməsi düzgün deyildir. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yalnız Allaha asiliyi əmr edən rəhbərlərə itaət etməməyi buyurmuşdur.

ƏMİRLƏRİN ZÜLMÜNƏ VƏ ƏDALƏTSİZLİYİNƏ SƏBR ETMƏK

Əbu Huneydə Valid b. Hucr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Sələmə b. Yəzid əl-Cufi Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə sual verərək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Başımıza bizlərdən itaət istəyən lakin (bizə qarşı vəzifələrini yerinə yetirməyib) haqqımızı bizlərə verməyən əmirlər gələrsə nə buyursun, bizlərə xəbər ver?». Allah Rəsulu onun bu sualını göz ardı etdi. Lakin Sələmə bir müddətdən sonra sualını yenidən təkrar etdi. Peyğəmbər: «Dinləyib (əşidib) itaət edin. Onlar öz üzərlərinə düşəndən sorumludurlar, sizlər isə öz üzərinizə düşəndən sorumlusunuz» deyə buyurdu . Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən də məndən sonra bir çox ayrılıqlar və bir çox da sizin xoşlamadığınız şeylər baş verəcəkdir». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Bizlərdən bu günlərə çatanlara nə etməyini əmr edirsən?» dedilər. Peyğəmbər: «Sizlər üzərinizə düşən haqqı (itaəti) yerinə yetirin (onlara veriləcək şeyləri onlara verin), öz haqqınızı isə Allahdan istəyin» deyə buyurdu . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Həlak olan) üç kimsə vardır ki, onların halını heç soruşma! Müsəlman idarəçisinə üsyan edib müsəlman cəməatından ayrılan və asi olaraq ölən kimsə, ağasından qaçıb o, halı üzərə ölən qul və ya (cariyə), əri yanında olmadığı halda (ərinin olmadığından istifadə edərək) imkanları da olduğu halda açıq-saçıq geyinərək çölə çıxan qadın. Bunların halını heç soruşma!» . Əli deyir ki: “İnsanlar əmir olmadan əmin-amanlıqda yaşamazlar, istər (əmir) saleh

---

İmam Əhməd «Məsəil və Rəsəil fil Əqidə» 2/5, Əbu Yala «Əhkamus Sultaniyyə» s. 23.

Fəthul Bəri 13/9.

Müslim 1846.

Buxari 7052, Müslim 1843.

Buxari «Ədəbul Mufrad», Təbərani, «Mucəmul Kəbir», əl-Albani «əs-Səhihə» 541.

olsun, istər də günahkar”. Ondan: “Ey möminlərin əmr! Saleh olanı başa düşdük, bəs günahkar olana bu necə aid edilə bilər?” deyər soruşduq. İmam: “Həqiqətən Allah günahkar əmirin əli ilə yolları təhlükəsiz edir, onunla düşməyə qarşı döyüşülür, cəzaları tətbiq edir, onun səbəbilə insanlar Həcc edir və Allaha təhlükəsiz olaraq ibadət edirlər”. Vəki “Əxbər əl-Huda” 1/21, Beyhəqi “Şuab” 13/187.

ƏMİRLƏRƏ DUA ETMƏK

Əhli Sünnə vəl Cəmaatın mövqeyindən biri də budur ki, onların saleh olmaları, doğru yolda yürümələri və hidayət üzərə olmaları üçün dua etmək Sələfi Salihin izlədiyi bir yoldur. İmam əl-Bərbəhari – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sən bir kimsənin rəhbərə qarşı bəd dua etdiyini görsən bil ki, o bədət sahibidir. Əgər bir kimsənin rəhbərin islah olması üçün dua etdiyini görsən bir ki, o – *Uca Allahın izni ilə* – sünnətə bağlı bir kimsədir». Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər mənim qəbul ediləcək bir duam olsaydı bunu mütləq rəhbər üçün ayırdım. Çünki bizlər onların islah olunmaları üçün dua etməklə əmr olunduq, onlara bəd dua etməklə isə qadağan olunduq. İstərsə haqsızlıq etsinlər, istərsə zülm. Çünki onların zülm və haqsızlıqları öz əleyhlərinədir. Slamət olmaları isə həm özlərinə, həm də müsəlmanların lehinədir. Digər tərəfdən onların islah olunmaları ilə ümmət də islah olur. Çünki mənim salehliyim yalnız özümün, başçıların salehliyi isə bütün müsəlmanların (ölkələrin islahı) xeyrinədir – bu sözləri eşidən İbn Mübarək – *rahmətullahi aleyhi* – onun alnından öpərək: «Ey xeyir (işlərin) müəllimi! Bunu sənə kimi gözəl (şəkildə kim çatdırıb bilər?)» . Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onu da bil ki – *Allah sənə rəhm etsin* – hökmüdarların zümləri Allahın intiqamlarından bir intiqamdır. Uca Allahın intiqamlarına da qılıncla qarşılıq verilməz. Bu intiqamlar dua, tövbə, Allaha dönüş, günahlardan çəkinmək ilə bir tərəf edilir və silinir. Allahın intiqamı qılınca daha da kəskindir» . Başqa bir rəvayətdə: «Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – Həccəyə bəd dua edən bir kimsənin sözlərini eşitdikdə belə demişdir: «Bunu etmə, Allah sənə rəhmət etsin. Əslində bu müsibətlər sizə öz əllərlə etdiklərinizdən ötrü gəlmişdir. Biz qorxuruq ki, Həccə əsr edilir və ya ölürsə, meymunlar və donuzlar gəlib sizə rəhbər olurlar» . İmam Nəvəvi – *rahmətullahi*

«Şərhu Sünnə» s. 113, 116.

«Şərhu Sünnə» s. 114, Əbu Nueym «Hiylətül Övliya» 8/91.

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

aleyhi – deyir ki: «Müsəlman rəhbərlərə nəsihətə gəlincə, haqq üzərə onlara yardım etmək, bu xüsusda onlara itaət etmək, yumşaqılıqla və uyğun bir dillə onlara haqqı əmr etmək, onları başa salmaq, öyüd vermək və unutduqları şeyləri onlara təkrar bildirməklə olur» . Əl-Xalləl öz «Sünnə» 1/83 əsərində İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – nin rəhbərlər haqqında belə dediyini rəvayət etmişdir: «Mən gecə-gündüz imam üçün müvəffəqiyyət arzulayır və Allahın ona kömək olması üçün dua edirəm və bunu özümə vacib bilirəm».

ƏMİRLƏRƏ NƏSİHƏT ETMƏK

İbn Kusaib əl-Adai deyir ki: “Bir gün Əbu Bəkrə ilə minbərin yanında oturmuşdurm Bu zaman Abu Amir çox nazik bir libasda xütbə verirdi. Əbu Bilal dedi: “Bizim əmirə baxın, fasiqlərin libasını (ipək) geyinir” dedi. Əbu Bəkrə dedi: “Yum azını, mən Peyğəmbərin belə dediyini eşitdim: Kim əmirini alçaltmağa çalışsarsa Allah da onu alçaldar” . Əbu Ruqayyə Təmiri b. Əus əd-Dari - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Din nəsihətdir». Kimə? (Ya Rəsulullah!) deyə soruşduq. (Peyğəmbər) buyurdu: «Allaha, kitabına, rəsuluna, müsəlmanların rəhbərlərinə və bütün müsəlmanlara» . Bir halda ki, nəsihətin vacibliyi sübuta yetirildi, deməli hər bir müsəlmanın buna riayət etməsi labüddür. İbn Rəcəb – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Müsəlman rəhbərlərə qarşı nəsihətə gəlincə – onları saleh və ədalətli görmək, müsəlmanların bir əmir ətrafında birləşmələrini istəmək, müsəlmanların dağılmasını, partiyalara, firqələrə bölünməsinə istəməmək, Allahın əmrlərinə uyğun gələn hər bir məsələdə onlara itaət etmək, onlara qarşı çıxmaq istəyənlərə nifrət hissi bəsləmək və Allaha itaətdə onların güclənməsini ümüd etmək» .

İyad b. Ğanəmin Hişam b. Hukeyməyə belə dediyi rəvayət olunur: «Məgər sən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in: «Kim öz başçısına nəsihət vermək istəyirsə bu işi (hamıya) car çəkərək aşkarda ona bildirməsin. (Əksinə) onun əlindən tutub xəlvətə çəkilsin. Əgər başçısı onun bu nəsihətini qəbul edərsə söz yox, yox əgər qəbul etməzsə artıq nəsihət verən öz borcunu yerinə yetirmişdir» sözlərini eşitməmişəm-mi?» . Peyğəmbər buyurdu: “Kim əmirinə nəsihət etmək istəyərsə bunu

---

Şərhu Səhih Müslim 2/241.

Tirmizi 2224, əl-Albani “Səhih”.

Səhih Müslim 55.

Cəmiul Ulum bəl Hikəm 1/222.

İbn Əbi Asim «Sünnə» Məhəmməd Nəsinin təhqiqi ilə 2/521 hədis 1096, Həkim «Mustədrək» 3/329 hədis 5269, Beyhəqi «Sünnəul Kubra» 8/164, Təbərani «Mucəmul Kəbir» 17/167 hədis 1007.

gizləndə etsin, aşkarda deyil". Əhməd 3/403, İbn Əbi Asim 1097, əl-Albani "Səhih". İbn Abbasdan əmirələrə nəsihət barəsində soruşduqda dedi: "Əgər sən bunu etmək istəyirsənsə elə et ki, sənənlə onun arasında heç kimsə olmasın və öz imamın haqqında qeybət etmə!" İbn Əbi Şeybə 15/74, Səid İbn Mənsur 4/1657. İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* – bu hədis ilə bağlı deyir ki: «Saleh Sələflər heç vaxt əmirlərin səhflərini bəyan etməzdilər. Onlar haqqında məscidlərin minbərlərindən xəbər verməzdilər. Çünki onlar bilirdilər ki, bu cür əməllər pis nəticələrə və əmirlərə haram olmayan əməllərdə də itaətsizliyə gətirib çıxardır. Əmirlərə qarşı bu cür çıxışlar üsyanlara gətirib çıxardır ki, bunun da ziyandan başqa bir nəticəsi olmur. Saleh Sələflər onlara nəsihətlər verər, onlara məktublar yazar, yaxud da əmirlərə yaxın olan insanlar vasitəsilə onlara gözəl nəsihətlər verərdilər. İnsanları günahlardan çəkindirdikdə (içkidən, zinadan, rüşvətdən və s.) onların adlarını çəkmədən bunu edərdilər. İstər bu alim olusun, istərsə də sırayı bir müsəlman» .

Bir gün insanlar Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – ya Osman - *radiyallahu anhu* – ilə danışmağı xahiş etdilər. O: «Siz elə zənn edirsiniz ki, bu söhbəti eşitməmisinizsə deməli mən onunla söhbət etməmişəm. Vallahi mən hər kəsdən öncə heç kəsin etmədiyini edərək onunla üzübüz söhbət etdim» . İbn Həcər əl-Əskalani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu hədis bizlərə onu bəyan edir ki, əmirlərələ danışdıqda onlara hörmətlə yanaşmalı və onlarla danışdıqda müəyyən ədəb formalarına riayət edilməlidir . (İdarə etdiyi) dövlətdəki insanların yaşayış tərzindən və onun haqqında olan fikirlərini əmirə bildirmək. Bunu da etdikdə mülayim bir formada, ədalətli bir şəkildə etmək lazımdır ki, (başqalarına əziyyət vermədən) istənilən nəticəyə çata biləsən» . İmam ən Nuhas, əs-Sindi, əş-Şovkani, İbrahim İbn AbdulƏtif və s. İmamlar deyirlər ki: "Əmirə nəsihəti gizli etmək lazımdır, insanlar içərisində deyil". "əl-Mətbu" 24/50, "Seylul Cərrar" 4/556, "Durarus Səniyyə" 9/119.

Bütün bu sözlər bizim əmin-amanlığımız və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dediklərinə itaətimiz üçündür. Əgər onlara riayət etsək Allahın izni ilə biz nicat tapanlarıq. Yox əgər asi olsaq Əhli Sünnə vəl Cəmaata müxalifliyimiz qədər ixtilaf və nöqsanlara düçar olarıq. Buna

---

Fətvalar toplusu 27-28 səh.

Buxari 3267, Müslim 2989.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Rum, Fars imperatorlarına göndərdiyi məktublarından da biz bunun şahidi ola bilərik. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onlara müraciət etdikdə: Böyük Fars imperatoru, Əzəmətli Rum imperatoru deyə müraciət edərdi.

Fəthul Bəri 13/53.

görə də bütün müsəlmanların islahını istəyən hər bir kəs səmimi qəlbdən Allahın izni ilə onlara başçılıq edən kimsənin islahını, onun Allahın kitabı və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in sünnəsilə əməl etməyə müvəffəq olmasını dua etməlidir. Biz heç də tutulan yolun və əməlin Quran və Sünnə ilə olmasını kimdənsə az istəmirik. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bunun da səbəbi odur ki, əgər xəlifə və əmir saleh olarlarsa onların ardınca bütün xalq da gedər, yox əgər onlar günah içərisində batarlarsa bu aqibət bütün xalqı da bürüyər. Buna görə də Osman - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Həqiqətən də Allah əmirin əli ilə bir tək Quranın vasitəsilə etmədiyini edir» . Bu qayda bütün əməlisaleh müsəlmanlara aiddir ki, onlar əmirləri üçün dua etsinlər, onların xətalarını ört-basdır edərək onlara nəsihət verməyə çalışsınlar. Heç bir müsəlmana yaraşmaz ki, əmirlərin səhflərini xalqın içərisində bəyan edərək onları gözdən salmağa çalışsın. Həsənül Bəsri deyir ki: “Allaha and olsun ki, din müsəlman əmirləri olmadan qaydasına düşmüz. Hətta onlar zalım və günahkar olsalarda belə. Allaha and olsun onların səbəbilə Allah daha çox xeyir edir, nəinki onların zülmü”. “Cəmiul Ulum Vəl Hikəm” 327. İmam Alusi deyir ki: “Əgər Allah insanların bəzilərini digərləri ilə dəf etməsəydi, yer üzünü fəsada uğrayardı. Lakin Allah aləmlərə qarşı lütfkardır”. (əl-Bəqərə 251) ayəsi barəsində deyir: “Bu ayə hakimiyyət və idarəçiliyin fəzilətini göstərir. Ona görə də deyilir ki: “Din və hakimiyyət bir-birindən ayrılmazdır. Birinin itməsilə digəri də itə bilər. Din – başdır, hakimiyyət – keşikçidir. Məlumdur ki, bir şeyin ki keşikçisi (mühafizəçisi) yoxdursa itə bilər”. “Ruhul Məni” 1/174.

MÜSƏLMAN ƏMİRLƏRƏ QARŞI ÇIXMAĞIN QADAĞAN EDİLMƏSİ

Abdullah b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Namaza toplanın» deyə nida etdi. Biz də Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda toplandıq. O, buyurdu: «Həqiqətən də məndən əvvəl yaşamış hər bir Peyğəmbərin üzərinə düşən borc ümmətini onlara xeyirli olan şeylərə sövq etməsi və ümməti üçün şərr olan şeylərdən isə çəkəndirməsidir. O, ki

qaldı bu ümmətə, ilk dövrləndə onlara xeyir-bərəkət veriləcəkdir , sonda isə bir çox bəlalər və sizin xoşlamadığınız bir çox işlər baş verəcəkdir. Üzərinizə (gecə qaranlığı) kimi fitnələr çökəcəkdir ki, hər bir fitnə əvvəlkindən daha şiddətli və ya (əvvəlki sonra gələn fitnədən daha yüngül olacaqdır). Elə bir fitnələr gələcəkdir ki, hər bir mömin: «Bu məni həlak edəcək fitnədir» deyəcəkdir. Sonra o, fitnə qaldırıldıqdan sonra digəri daha ağırı gəldikdə mömin: «(Məni həlak edəcək fitnə) budur» deyəcəkdir. Kim bu (fitnə dönəmində) Cəhənnəmdən uzaqlaşdırılıb Cənnətə girməyi arzu edirsə ölüm onu yaxaladığı zaman Allaha və Axirət gününə iman edən birisi olsun və insanlarla necə özü ilə rəftar olunmağı arzu edirsə o, cür də rəftar etsin. Hər kim də əmirinə beyət edərək əlini tutub qəlbini ona verərsə gücü çatdığı qədər ona itaət etsin. Bir başqası da gəlib (hakimiyyət) üstündə onunla mübarizə apararsa onun boynunu vurun» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Ənsar cəmaati! Məndən sonra sizlər (dünya işlərində sizə məxsus olan bir şeyi özlərinə aid etdiyi) zamana qovuşacaqsınız. Bununla bərabər sizlər səbr edin. Nəhayət (Qiyamət günü) Kövsər hovuzu başında mənimlə qovuşana qədər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim (əmirə) itaətdən çıxar və cəmaatdan ayrılaraq bu hal üzərə ölərsə o, kimsə bir cahiliyyə ölümü ilə ölmüş olar. Hər kim haqq və batil olduğu bilinməyən məchul və qaranlıq bir müharibənin kor-koranə asılmış bayrağı altında sırf qövmiyyət üçün (heç bir haqqın yüksəlməsi üçün deyil) mübarizə edərək (və ya bu işə yardım edərək) öldürülərsə o, kimsə mənim ümmətimdən deyildir...» . Arfəcə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim bu ümmətin işini birlik və bərabərlik halda ikən onu firqə-firqə bölmək istərsə harda olursa olsun o, təfriqəçi insanı qılıncla vurun (Başqa rəvayətdə: Bütün işləriniz tək bir adam üzərində birlik və vəhdət halında ikən sizlərə biri gəlib birliyinizi parçalamaq və ya topluluğunuzu firqə-firqə bölmək istərsə onu öldürünüz)» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki dövlər başçısına beyət olunduğu zaman o, ikisindən birini öldürünüz» . Əbu Hureyrə -

---

Qurtubi deyir ki: «Burada qəsd ilk üç Rəşidi xəlifələri nəzərdə tutulur. Çünki onların dövrlərində İslam ümməti birliyi ilə seçilirdi».

Müslim 1844.

Müslim 1845.

Müslim 1848.

Müslim 1852.

Müslim 1853.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim mənə itaət edərsə Allaha itaət etmiş olar, kim də mənə asi olarsa heç şübhəsiz ki, Allaha asi olmuş olar. Hər kim əmirə itaət edərsə mənə itaət etmiş olar, hər kim də əmirə asi olarsa mənə asi olmuş olar»¹¹⁹. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əmrindən xoşa gəlməyən bir hadisə ilə qarşılaşarsa buna səbr etsin. Çünki kim əmrinə qarşı üsyan edərək itaətdən bir qarış uzaqlaşarsa cahiliyyə dönməində ölən kimi ölür»¹²⁰. İmam Qutubi deyir ki: “Əksər alimlər hesab edirlər ki, rəhbərin zülmünə səbr etmək vacibdir nəinki ona qarşı çıxmaq. Çünki əmirə qarşı çıxmaq və onu devirməkdə əminliyi qorxu ilə və qan axıdmaqla, həmçinin yer üzündə fitnələrin yayılmasıdır. O, kəsələr ki zalım idarəçilərə qarşı çıxmağı doğru görürlər onlar Mötəzilə və Xəvariclərdir”. “Təfsir Qurtubi” 2/109.

PEYĞƏMBƏR – SALLALLAHU ALEYHI VƏS SƏLLƏM – BU İKİ HAL MÜSTƏSNA OLMAQLA ƏMİRLƏRƏ QARŞI ÇIXMAĞI QADAĞAN ETMİŞDİR

Allah Rəsulu idarəçilərə qarşı bu iki durum müstəsna olmaqla çıxmağı qadağan etmişdir. Bu iki durum bunlardır: **1.** Onların sözlərində və əməllərində açıq-aydın bir küfrün ortaya çıxması və (bu küfrə qarşı yanımızda Allahın kitabından açıq-aydın bir dəlilin olması). Cünadətü b. Əbi Umeyyə deyir ki, bizlər Ubadətü b. Samit - *radiyallahu anhum* – nun yanına gəldik. Xəstə idi. Allah sənin halını yaxşılığa yönəltsin! Sən bizə Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən eşitdiyini və Allahın da o, səbəblə mənfəət verəcəyi bir hədisi söylə» dedik. O: «Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* — Əqabə gecəsi biz ənsarı beyət etmək üçün yanına dəvət etdi. Biz də onunla birlikdə beyət etdik. Sevincinizdə, kədərinizdə, çətinlikdə, asanlıqda, hətta (əmir sizə məxsus olan bir şeyi özünə aid etdiyi) durumda da əmirlərinizi dinləyib onlara itaət etmək, əmarət sahibi olan kimsələrə əmirlik xüsusunda çəkişməmək. Ancaq əmir sahibində açıq bir küfr görməyiniz müstəsna ki, bu halda onun küfrü haqqında yanınızda Allah kitabından qüvvətli bir dəliliniz olmalıdır» deyərək buyurdu. İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – «Müslimin şərh-i» 12/299 deyir ki: «Küfrdən qəsd edilən Allahın bizləri çəkirdiyi günahlardır. Bu hədisdən qəsd olunan odur ki, əmirlərə qarşı çıxmaq,

---

Buxari 7137, Müslim 1835.

Buxari 7143, Müslim 1849.

Müslim 1840.

onlarla mübarizə aparmaq olmaz əgər açıq-aydın küfr etmərlərsə. Hansı ki, Allah bizlərə bu barədə xəbər vermişdir. Əgər əmir buna yol verərsə onun etdiyini dəstəkləmək olmaz və bu haqda ona nəsihət etmək lazımdır. Lakin onlara qarşı çıxmaq və onlara qarşı mübarizə aparmaq müsəlman alimlərin icması ilə haramdır. Hətta əmir böyük günahkar və diktator olsa da belə. Bu haqda əvvəl qeyd etdiyimiz hədislər dəlildir. Sünnə əhli həmfikirdilər ki, əmir günahlarına görə hakimiyyətdən uzaqlaşdırıla bilməz. Səbəb də odur ki, bu cür əməllər müsəlmanlar arasında fitnə, müsəlmanların parçalanmalarına və nəhaq qanların axıdılmasına gətirib çıxardır. Buna görə də günahkarın hakimiyyətdən uzaqlaşdırmağın zərəri xeyrindən daha çoxdur». Bir məsələdə ayrılıq, ixtilaf varsa məyyən bir insanı küfrdə ittiham etməyə maneədir. İbn Abdul Bərr deyir ki: “Küfrdə ittiham edilməz, üzərində (alimlər arasında) heç bir ixtilaf olmayan bir şeyə görə küfrdə ittiham edilir”. “Təmhid” 17/22. Əmirlərdən açıq-aydın Kufru bavah görmədikcə. İmam Nəvəvi deyir ki: “Bavah – açıq-aydın, zahirdə olan küfrdü. O, qədər açıqdır ki, bunu başqa cür yozmaq olmaz”. Riyadus Salihin”. “...İslamı qəbul etdikdən sonra kafir olmuş...”. (ət-Tövbə 74). “Sözsüz ki, iman gətirdikdən sonra kafir olan və küfrlərini bir daha artıran kimsələrin tövbəsi qəbul olunmayacaq. Məhz onlar doğru yoldan azanlardır”. (Ali İmran 90). Şeyx Useymin deyir ki: “Kufru Bavah – bu elə bir küfrdü ki, günəş kimi aydın olan, heç bir şübhə doğurmayan aydın bir elm üzərində bilinən küfrdü”. “Fataya Akabir Fi Nazilə əl-Cəzair”. Şeyx Racihidən soruşurlar: “Kufru bavah – şərtləri nədir?” dyə soruşurlar. Şeyx: “Bavah – açıq, aydın küfrdü. Hansıdakı heç bir şübhə yoxdur. O, ki qaldı şübhəli olana, aydın olmayana bu küfr Bavah sayılmaz”. “Acibə Mufida ən-Asilə”. İbn Bazz deyir ki: “Kafir olmuş Əmirə qarşı çıxmaqda heç bir problem yoxdur, əgər buna imkan varsa. Yox əgər imkan yoxdursa bu zaman çıxmaq olmaz və həmçinin əgər bu usyan daha çox zərərin baş verməsinə səbəb olacaqsə ümumi xeyirə görə çıxmaq olamaz. Buna şəriət qanunları dəlildir: “Ardıyca daha çox zülm gətirən bir zülmədən xilas olmaq olmaz. Əksinə, zülmədən elə bir yolla xilas olmaq lazımdır ki, ya bütünlüklə getsin, ya da yüngülləşsin. O ki, qaldı ardıyca daha çox zülm gətirən zükmdən

xilas olmağa bütün müsəlman alimlərinin icmasıyla qadağandır...". "Fətava İbn Bazz" 8/203. Şeyx Useymin deyir ki: "Əgər biz onu devirmək gücünə sahibiksə bu zaman ona qarşı çıxılır, yox əgər bunu etmək iqtidarında deyiliksə - çünki şəriətin bütün vacibatlarını etmək üçün qüdrətin olması gərəkdir. Əksinə çıxdığımız zaman bu rəhbərin zamanında olan zərərdən daha çox şər ola bilər. Ona qarşı çıxsaq və o bizdən güclü olsa bu o demkdir ki, bundan sonra daha çox alçaldılar və bundan sonra öz küfr və diqtatorluğunda daha çox inadkarlıq edəcəkdir. Belə bir suallar şəriət çərçivəsində ağılla yoluna qoymaq lazımdır. Belə suallard bir öz hissiyatlarımızdan çəkinməliyik. Şəriətin çərçivəsində olmayan bir hissələr bizi məhvə apara bilər". "Babul Məftuh" 3/126. Şeyx Useymin deyir ki: "Bidət əhlini Əhli Sünnətdən ayırd edən əlamətlərdən biri də əmirlərə qarşı çıxmaqdır. Əhli Sünnə deyir ki: Bizlər əmirlərə itaət etməlik hansı günahı, fəsiqliyi edirsə etsin əmirlərə itaət etməliyik o vaxta qədər ki, onlardan Küfrü Bavah – açıq aydın küfr edənə qədər. Peyğəmbər əmirlərə qarşı çıxmağa qadağan edərək buyurdu: "Ancaq əmir sahibində açıq bir küfr görməyiniz müstəsna ki, bu halda onun küfrü haqqında yanınızda Allah kitabından qüvvətli bir dəliliniz olmalıdır» deyərək buyurdu. Buxari 7056, Muslim 1709. 1-ci şərt: Açıq bir küfr görməyiniz... – öz gözlərinizlə və ya bnu elmlə bilməkdir, kimdənsə eşitməklə yox. 2-ci şərt: Onun günahı Küfr olsun, fəsiqlik yox. Əgər o zina edər, oğruluq edər, bu onu İslamdan xaric eməz. Bu halda ona qarşı çıxmaq qadağandır. 3-cü şərt: Onun küfrü Bavah – açıq-aydın olsun. Təvil olmadan, əgər onun əməlinə təvil olarsa küfrdə ittiham etmək və ona qarşı çıxmaq olmaz. 4-cü şərt: yanınızda Allah kitabından qüvvətli bir dəliliniz olmalıdır – Fərziyələr, qiyas, şübhələr olmamalıdır. Bu açıq küfr olmalıdır və Allahdan dəlil olmalıdır. Yəni: Quran və Sünnədən. Bu dörd şərt. Beşinci şərt isə: Quran və Sünnədən götürülən digər dəlillər. Bu da odur ki, bizdə güc qüvvət olmalıdır kafir olan və açıq küfr edən əmiri devirmək üçün. Əgər bizdə güc olmazsa döyüşdən sonra əvvəlki haldan daha çox şər gələcəkdir. Belə bir halda bizlər başqa bir yolla özümüzü düzəltməyə çalışmalıyıq". "Babul Maftuh" 108. İbn Teymiyyə deyir ki: "Müsəlman rəhbərlərə qarşı onların etdiyi günahlara görə çıxmaq doğru deyildir. Baxmayaraq ki, böyük günah sahibini zina və s.

Böyük günah edənləri öldürmək lazımdır. Lakin bu cür günah edər rəhbərə qarşı çıxmaq isə qadağandır. Çünki rəhbərə qarşı çıxdığı zaman baş verən hərci-mərcilik, əmirin günahları nəticəsində baş verən hərci=mərcilikdən daha çoxdur". "Məcmuul Fətava" 22/61. İbn Teymiyyə deyir ki: "Rəhbərə qarşı çıxan dəstə bilməlidirlər ki, onların bu çıxışında olan zərər aradan qaldırmaq istədikləri zərərdən daha çox ola bilər". "Minhəcus Sunnə" 3/391.

2. Müsəlmanların namaz qılmalarını qadağan etmək (Allah və Rəsulunun gətirmiş olduğu şəriəti, dini dəyişdirmək və s). Ummu Sələmə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yaxın zamanlarda bir çox əmirlər olacaqdır ki, sizlər onların işlərindən bəzisini məruf və gözəl görəcəksiniz, bəzilərini isə inkar edəcəksiniz Onlardan yaxşı hərəkətlərdə görəcəksiniz, pis hərəkətlərdə). Artıq munkəri munkər kimi tanıyan və bu xüsusda şübhəyə düşməyərək onu düzəltməyə çalışan onun günahı və cəzasından uzaqdır. Əli və dili ilə munkəri dəyişdirməyə gücü çatmadığından yalnız qəlbi ilə onu inkar edən və ondan nifrət edən kimsə də o, munkər işə ortaq olmaq günahından uzaq olur. Lakin çirkin iş edənlərə qəlbi ilə razı olan və o, işi etməkdə onlara tabe olan isə həm o, günahdan uzaq olmaz, həm də (bu əməllərə) ortaq olmaqdan canını qurtara bilməz». Səhabələr: «Bu kimi əmirlərlə mübarizə aparaqmı?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Namaz qıldıqları müddətdə yox!» deyər buyurdu . İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu hədisdən başa düşülür ki, Xəlifələr İslamın qaydalarını dəyişmədikcə (şəriəti dəyişdirən bidətlərə, küfrə yol vermədikcə), sadəcə fasiq və zalım olduqlarına görə onlara qarşı çıxmaq caiz deyildir» . Peyğəmbər buyurdu: "Ən fəzilətli Cihad zalım hökmüdarın qarşısında haqq sözü söyləməkdir". əl-Albani "Səhih Cəmi" 1100.

Bunu da bilin ki, hər kim xəlifəlik vəzifəsinə gəlir, insanlar da ətrafında toplanırlarsa, onun xlifəliyinə razı olurlarsa ona itaət fərz olur, ona qarşı çıxmaq isə haram olur. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Digər əmirlərə xəlifə olana qədər qılıncı ilə qalib gələn və əmirul-muminin deyər adlandırılan bir kimsəyə qarşı Allaha və axirət gününə iman edən bir kimsənin istər yaxşı, istər pis bir kimsə olsun onun imam görməyib bir gecəni keçirməsi o, kimsəyə halal olmaz». Abdus b. Məlikin deyir ki: Mən Əhmədin belə dediyini eşitdim: «Müsəlmanların

---

Müslim 1854.

Müslimin şərh 12/243.

ittifaq edib seçdiyi, yaxud güclə və ya razılıqla hakimiyyəti ələ almış rəhbərə qarşı üsyan edən kimsə müsəlmanların vahid kəlməsini parçalayar və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən rəvayət edilmiş hədislərə müxalif olar. Əgər o, üsyankar belə halda ölərsə cahiliyyət ölmü ilə ölür. Rəhbər qarşı döyüşmək, üsyan etmək halal deyil. Kim bunu edərsə o, doğru yoldan və hədislərdən uzaqlaşmış bidətçidir» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Güc işlədərək idarə başına gələn bir kimsəyə itaətin və onunla birlikdə cihad etməyin vacib olduğuna, ona itaət etmənin ona qarşı çıxmaqdan xeyirli olduğunu icma ilə qəbul etmişlər. Çünki bu yolla qanların tökülməsinin qarşısı alınır» . Yəni bir kimsənin: Mən ona yalnız Allaha itaət olan məsələlərdə itaət edəcəyəm – deməsi düzgün deyildir. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yalnız Allaha asiliyi əmr edən rəhbərlərə itaət etməməyi buyurmuşdur.

İmam Nəvəvi deyir ki: “Vacibdir Xəvaric və üsyançılara qarşı döyüşmək və alimlər bunda ittifaqdırlar”. “Şərh Səhih Muslim” 3/138. İbn Bazzın başçılığı ilə 1988-ci ildə İslam ölkələrində və digər ölkələrdə olan terror aktlarına qarşı belə bir fətva vermişdilər: “Əgər şəriət ilə məlum olsa ki, bir kimsə yer üzündə fitnə fəsad törədərək insanların canlarına və mallarına qəsb edərək evlərin, məscidlərin, məktəb, xəstəxana, zavod, körpü, silah və su anbarları, neft kəmərlərini, təyyarələrin partladılması və a ələ keçirilməsi və s. Buna bənzər partlayışlar törədərək cəmiyyətdə qorxu yaratmışsa belə bir kimsə öldürülməlidir. Buna dəlil: “Allaha və Onun Elçisinə qarşı müharibə edənlərin və yer üzündə fitnə-fəsad törətməyə səy göstərənlərin cəzası ancaq öldürülmək, və ya çarmıxa çəkilmək, ya əl və ayaqlarını çarpazvari kəsmək və yaxud da yaşadıkları yerdən sürgün edilməkdir. Bu, onlar üçün dünyada bir rüsvayçılıqdır. Axirətdə isə onları böyük bir əzab gözləyir”. (əl-Maidə 33). Belə bir kimsələr bu əməlləri ilə quldurlardan daha çox ziyan vururlar. Əgər bir quldu bir insanı öldürsə və ya malını qəsb edərsə bu ayə ona aid edilmişdir, onda bir çox insanların həyatına qəsd edənlər necə?”. “Fətava Şəriə” 21. Qadi İyaz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Alimlər bir kafirə beyət etməyin səhih olmadığına ittifaq etdikləri kimi, sonradan kafir olan bir xəlifənin də azlolacağı ittifaq etmişlər. Əgər namazları qılmağı və namaza çağırmağı tərک edərsə hökm yenə də belədir». Qadi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bəzi Bəsrəli alimlər demişlər ki, bidətçi bir kimsəyə edilən beyət səhihdir və ona itaət etməyə davam edilir. Çünki

---

İmam Əhməd «Məsəil və Rəsəil fil Əqidə» 2/5, Əbu Yala «Əhkamüs Sultaniyyə» s. 23.
Fəthul Bəri 13/9.

o, bidətçi xəlifə bidətini təvil olaraq etmişdir. Qadi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər xəlifədə küfr, şəriəti dəyişdirmək və ya bidət ortaya çıxarsa onda Xəlifəlik hökmündən çıxar, itaət etmək haqqı düşər, müsəlmanların boynunda ona qarşı qiyam edib onu məqamından etmələri və imkanları varsa adil bir xəlifə gətirmələri vacib olur. Bidətçi ilə belə olmur. Lakin bu bidətçini devirə bilmələrində imkan varsa qiyam edilir. Yox, əgər müsəlmanlar bacara bilməyəcəklərini əminliklə bilərlərsə xəlifəyə qarşı qiyam etmək əhəmiyyətsiz olar. Bu təqdirdə olan müsəlmanın bu torpaqlardan hicrət edib dinini qorumasıdır». Qadi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Fasiq olan birinə beyət edilməz. Yox, əgər ona beyət edildikdən sonra fasiq olmuşsa bu haqda fərqli görüşlər vardır. Bəzi alimlər deyirlər ki: Bir fitnə və müharibə olmayacağına xəlifəni devirmək vacibdir. Əhli Sünnə alimlərindən fiqçilər, hədisçilər və kəlamçıların cumhuruna görə xəlifə fasiqlik, zalımlıq və haqları ödəmədiyinə görə xəlifəlikdən düşməz, devrilməz və ona qarşı çıxmaq olmaz. Lakin ona nəsihət etmək və onu Allahın əzabı ilə qorxutmaq lazımdır. Bu haqda bir çox hədislər vardır». Qadi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əbu Bəkr b. Mucahid yuxarıda nəql etdiyimiz görüşdə icmanın olduğunu iddia etmişdir. Lakin bəzi alimlər onun bu iddiasını Hüseyinin , Abdullah İbn Zubeyrin və Mədinəlilərin Əməvilərə (Yezid b. Muaviyə və AbdulMəlikə) qarşı çıxdıqlarını, həmçinin də İbnul Əşası dəstəkləyərək Həccaca qarşı çıxdıqlarını göstərək rədd etmişlər. Cumhur isə buna qarşı deyir ki: «Həccaca qarşı çıxmaları sadəcə onun fasiq olduğundan deyil, o şəriətin bəzi hökmlərini dəyişdirmiş və küfrə dəstək vermişdir» . İbn Həcər Əskəlani – *rahmətullahi aleyhi* – Əli - *radıyallahu anhu* – nun Xəvariclərlə döyüşməsilə bağlı hədisləri şərh edərkən deyir ki: «Buradan başa düşülür ki, adil bir xəlifəyə itaət etməyən və ona qarşı döyüş elan edən və səhv bir etiqad üzərində onunla döyüşən insanlara qarşı döyüşmək lazımdır. Əgər birinin malına, nəfsinə və ailəsinə haqsızlıq edən zalım bir xəlifəyə itaət etməyən və ona qarşı çıxan isə məzur sayılır və belə bir kimsəyə qarşı döyüşməkdə caiz olmadığı

Hüseyn- *radıyallahu anhu* – nun belə etməsinə səbəb Yezidin fasiq olduğuna görə ona edilən beyətin səhih olmadığını və atasının özündən sonra onu Vəliəhd təyin etməsinin səhih olmadığını düşünərək ona qarşı çıxdılar. Hüseyinin Kufəlilərə yazıb göndərdiyi məktublarında deyilir ki: «And olsun ki, imam (xəlifə) yalnız Allahın kitabı ilə əməl edən, Allahın şəriətini həyata keçirən və haqq olan dinə tabe olandır». İbn Haldun və İbnul Əsirin «əl-Kamil» 4/9. Xəlifəliyin şərtlərindən biri də Adillikdir. Yoxsa o, kimsənin xəlifəliyi səhih olmaz. əl-Maverdi «Əhkamus Sultaniyyə» s. 10.

Bağılar – xəlifəyə qarşı çıxanlara verilən addır. İbnul Zubeyrin Abdulməlikə qarşı çıxması cumhurun görüşünə müxalifdir. Onlara görə əksinə Abdulməlik İbnul Zubeyrə qarşı çıxmışdır. İbn Həcər «Tuhfetul Muhtac» 9/66.

Müsliminin şərh 8/34-35.

kimi bu şəxsin malını və ailəsini gücü nisbətində müdafiyyəyə haqqı vardır. Təbərani – *rahmətullahi aleyhi* – səhih bir sənədlə Abdullah b. əl-Harisdən o, da Bəni Mudai qəbiləsindən olan bir nəfərdən Əli - *radiyallahu anhu* – Xəvariclərdən danışarkən dedi: «Onlar ədalətli bir xəlifəyə müxalif olarlarsa onlarla döyüşün. Yox əgər zalım bir xəlifəyə müxalif olarlarsa onlarla döyüşməyin. Çünki onların da deyəcəkləri sözləri vardır» . Mən də deyirəm ki: Hüseyin b. Əli - *radiyallahu anhu* – nun etdiyi, Mədinə əhlinin Hərrada etdiyi, Abdullah b. Zubeyrin etdiyi və Abdullah b. Muhəmməd b. əl-Əşəşin etdiyi, Həccaca qarşı çıxanların etdikləri buna görə açıqlanır. (Yəni onlar zalımlara qarşı çıxmışlar) doğrusunu isə bilən Allahdır!» .

Həmçinin İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Xəlifə ona qarşı çıxanlara əmin, ağıllı, nəsihətkar və xəlifəni qınadıqları məsələni onlardan soruşacaq birini göndərmədən döyüşə başlamamalıdır». İbn Qudamə əl-Hənbəli – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kim xəlifəliyi sabit olan birinə qarşı çıxarsa ona qarşı savaş açmaq vacib olur. Lakin xəlifə bu cür bağilərlə həməən döyüşməz və onlara nə üçün üsyan etdiklərini soruşar, işin həqiqətini və doğru olanı onlara başa salamaq üçün birini onlara göndərər. Onlara doğrunu söyləmək imkanı taparsa bunu edər və onların dilə gətirdikləri haqsızlıqları aradan qaldıracaq və onların bəhanələrini də aradan qaldıracaqdır. Əgər bundan sonra da fikirlərin-dən dönməzlərsə onlara qarşı döyüşəcəkdir. Allah – *subhənəhu və təalə* – də bu haqda ilk olaraq sülhü, sonra isə döyüşü əmr edərək buyurur ki: **«Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşsa, onları dərhal barışdırın. Əgər onlardan biri təcavüzkarlıq etsə, təcavüzkarlıq edənlə Allahın əmrinə (itaətinə) qayıdana qədər vuruşun. Təcavüzkarlıq edən (Allahın əmrinə) qayıtsa hər iki dəstənin arasını ədalətlə düzəldin və insafla hərəkət edin. Şübhəsiz ki, Allah insaflıları sevər».** (əl-Hucurat 9). Məs: Əli - *radiyallahu anhu* – Cəməl döyüşündən əvvəl Bəsrəlilərlə məktublaşdı.

İbnul Humam deyir ki: «Müdafiyyəyə gücü çatan hər bir kəsin xəlifənin yanında xəvariclərlə vuruşması vacibdir. Lakin bu Xəvariclərin əlində öz icihadlarına görə xəlifəyə qarşı döyüşmələrini caiz gören bir həqiqət varsa – bunlara qarşı zülmkar olsa və Nəbəvi sünnətlə əməl etməyi tərk etdikdə – bu zaman onlarla döyüşmək caiz olmaz. Əksinə xəlifə onların haqlarını verənə qədər və zülmədən əl çəkənə qədər xalqında onlara dəstək olması lazımdır. Əgər xəlifənin durumu məlum olmazsa, hərəkətlərinin zülm olub-olmadığı bilinməzsə onda bu xəlifəyə qarşı xəvariclərə dəstək verilməz» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şəhidlərin seyyidi Həmzə b. Abdulmuttalibdir, bir də zalım bir imamın qarşısında ona yaxşılığı əmr edib pislikdən çəkəndikdə onun tutub öldürdüyü bir kimsədir» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cihadın ən üstünü zalım bir sultanın yanında haqq olan sözü deməkdir» .

Fəthul Bəri 12/254.

Bağilər – xəlifəyə qarşı çıxanlara verilən addır.

Sonra da öz tərəfdarlarına döyüşü birinci başlamamaları əmrini verdi. Daha sonra dedi: «Bu gün elə bir gündür ki, kim bu gün qurtularsa Qiyamət günü də qurtulmuş olar». Daha sonra Əli - *radiyallahu anhu* – Bəsrəlilərin təkbir gətirərək: «Qan yerdə qalmayacaqdır» qışqırtısını eşitdikdə dedi: «Allahım Osman - *radiyallahu anhu* – nun qatillərini üzüqoylu (Cəhənnəmə) at». Abdullah b. Şəddaf b. əl-Hadi rəvayət edir ki: «Xəvariclər Əli - *radiyallahu anhu* – dan ayrıldıqdan sonra Əli onlara İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – göndərdi. Bunlar da İbn Abbas ilə Allahın kitabı üzərində üç gün mübahisə etdilər. Nəhayət onlardan dörd min kişi geri döndü» . Xülasə budur ki, xaricilər (üşyançılar) itaət etməyib geri dönməyi qəbul etməzlərsə onlara nəsihət edəcək və onları döyüşlə hədələyəcəkdir (yəni döyüşə həməən başlamayacaqdır). Çünki məqsəd onları öldürmək deyildir, onları bu hərəkətlərindən çəkindirib şərlərini dəff etməkdir. Bu da sözlə həll edilə bilərsə döyüşməkdən daha yaxşı olur. Əgər onlar möhlət istəyərlərsə xəlifə onların vəziyyətlərinə baxacaq və onlar haqqında araşdırma apardıqdan sonra onların məqsədlərinin təkrar itaətə dönmək və həqiqəti başa düşmək olduğuna əmin olarsa onlara möhlət verəcəkdir. İbn Munzir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Elm aldığım bütün alimlərin hər biri bu açıqlamalarda ittifaq etmişlər» .

Sayı 12 minə yaxın, qəlbində mərəz olan xəvariclər Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yolu ilə gedən Əlinin başçılıq etdiyi cəmaatdan ayrılıb, ona qarşı çıxdılar və Əli - *radiyallahu anhu* – nu kafir saydılar. Əli - *radiyallahu anhu* – nəsihət etmək üçün İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – nu onların yanına göndərdi. Onlar Əli - *radiyallahu anhu* – nun günahkar saydılar və üç məsələdə onu ittiham etdilər: 1. Nə üçün Əli - *radiyallahu anhu* – Muaviyə - *radiyallahu anhu* – ilə sülh başladıda – *Əmir əl-Möminin* – ifadəsini qeyd etmədi? 2. Nə üçün Əli - *radiyallahu anhu* – Muaviyə - *radiyallahu anhu* – tərəfdən cariyyə götürmədi? 3. Nə üçün Əli - *radiyallahu anhu* – Quran və Sünne ilə yox, iki nəfərin danışıqı nəticəsində əldə edilən razılıq ilə sülh bağladı? İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – onların etirazlarını dinlədikdən sonra dedi: 1. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Hudeybiyyə zamanı müşriklərlə sülh müqaviləsi bağladıqda – Rəsulullah (Allahın elçisi) – ifadəsini qeyd etmədi. Həmçinin Əli - *radiyallahu anhu* – nun etdiyi bu əməl Sünneyə müvafiqdir. 2. Deyin görək Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zövcəsi və möminlərin anası sayılan qadından (Aişə) cariyyə olarmı? 3. Həqiqətən də Əli - *radiyallahu anhu* – Quran ilə hökm vermişdir. «*Ey möminlər!*) **Əgər onların (ər-arvad və s.) arasında ixtilaf olacağından qorsanız, o zaman hər tərəfdən bir münsif (vasitəçi) təyin edib göndərin. Onları bərişdirmaq istəsə Allah da onların köməyi olar. Həqiqətən Allah (hər şeyi) bilən və (hər şeydən) xəbərdardır.**» (ən-Nisa 35). Bu cavablardan sonra onların əksəriyyəti düz yola qayıtdı. Yerdə qalını isə fitnə-fəsad törətməkdə davam etdilər. Onlar Abdullah b. Xəbbəb - *radiyallahu anhu* – nu, zövcəsini və onlarla olan üç qadını da öldürdülər. Bu hadisə Əli - *radiyallahu anhu* – ya çox təsir etdi. Bu dəfə o, əl-Hərb b. Murranı - *radiyallahu anhu* – nu onların yanına göndərdi. Onlar Əli - *radiyallahu anhu* – nun bu elçisini də öldürdülər. Əli - *radiyallahu anhu* – onlardan öldürülənlərin qatillərini tələb etdikdə, onlar qatilləri Əli - *radiyallahu anhu* – ya verməkdən imtina etdilər və: Biz hamımız qatilik – dedilər. Səbri tükənmiş Əli qoşun hazırlayıb onların üzünə hücum etdi və Bağdad şəhərinin cənub-şərqində yerləşən Nəhrəvan adlı yerdə onların hamısını məhv etdi. İbn Kəsir «əl-Bidayə və Nihayə» 4/289.

İbn Qudamə «əl-Muğni» 8/108.

Şeyx Useymin deyir ki: "Günümüzdə bir çox insanları görmək olar ki, özlərini dinə nisbət edirlər və dinin qeyrətini çəkirlər. Allah və Rəsulunu küfrdə ittiham etndiyi kimsələri küfrdə ittiham edirlər. Hətta bəzləri müsəlman rəhbərlərə qarşı çıxaraq onları küfrdə ittiham edir ona görə ki, bu əmirilər qadağan olunmuş şeyləi edirlər. Lakin ola bilər ki, bu məsələdə fikir ayrılığı olsun, ola bilər ki bu rəhbərlər üzürləri vardır cahilliklərinə və elmsiz oldulari üçün. Əmiri yaxı insalar müşaət etdikləri kimi pis insanlar da müşaət edə bilər. Məs: Əmirin yanına yaxşı insanlar gəlib deyə bilər ki: Bu qadağandır, belə etmək olmaz" və ya pis bir kimsə gələrək: "Bu halaldır, belə et!". Müsəlman rəhbərlərin əksəriyəti şəriətdən xəbərsizdirlər, mən bunu ona görə deyirəm ki, sizə bunun nə qədər təhlükəli olduğunu və təkfinin şərtləri və mənələri olduğunu açıqlayım". "Şərh Qavaidul Musla" 77. 90-cı illərdə Əlcəzairdə baş verənlər bun əyani sübutdur. O, zaman ki, rəhbər kafir elan olunaraq ona qarşı çıxmağa başladılar. Şeyx Fovzan deyir ki: "Şübhə yoxdur ki, təhlükəsizlik (əmin-amanlıq) insanlar üçün cəmiyyət üçün onlar su və yeməklərindən daha çox lazımdır. Buna görə də İbrahim ilk olaraq Allahdan təhlüksizlik sonra isə ruzi dilədi. "Bir zaman İbrahim dedi: "Ey Rəbbim! Buranı təhlükəsiz bir şəhər et, onun əhalisinə, – onlardan Allaha və Axirət gününə iman gətirənlərə – hər növ məhsullardan ruzi ver!" Allah dedi: "Mən kafir olanlara bir qədər zövq almağa izin verərəm, sonra da onları Cəhənnəm əzabına giriftar edərəm. Ora necə də pis dönüş yeridir!". (əl-Bəqərə 126). Qorxu zamanı insanı yemək içmək də belə yadına düşmür, buna ehtiyacı belə azalır. Qorxu zamanı sərhədlər bağlanılır, ölkələrdən gətirilən ərzaq gətirilərn yolar bağlanır, buna grə də Allah quldurluq və yol kəsməyə görə şiddətli bir cəza tətbiq etmişdir. İslam isə beş vacib olan şeyi qorumaq üçün gəlmişdir. Zərurətül Xams – Din, həyat, ağıl, qeyrət (namu) və malı. Şiddətli bir cəza vardır bu beş şeydən birini tcavüz edən kimsə üçün. Frq etməs təcavüz edilən müsəlmandır, yoxsa kafir. Kafirə hansıki müsəlman ilə bir yola çıxıb Muahəd – müsəlmana qadağan olunanlar ona da qadağandır. Peyğəmbər buyurdu: "Kim Muahədi öldürərsə Cənnətin iyini hiss etməz". Kim ki, əminliyi pozursa onlar ya Xəvaricdirlər, ya quldur, ya da üsyançı. Bu üç qrupa da şiddətli cəza vermək lazımdır". "Fətava Şəriə Fil Qadaya əl-Əsriya" 125. İbn Teymiyyə Bəni Umeyyə hakimiyyətinə qarşı çıxan İbn əl-Əşas və İbn əl-Muhəlləbə haqqında deyir ki: "Onlar məğlubiyyəyə uğradılar, necə ki onunla olanlarda məğlubiyyəyə uğradılar. Nə Allahın dinini bərqərar edə bildilər nə də onu yaxşı edə

bildilər. Çünki Uca Allah Din və dünya üçün heç bir xeyir gətirməyin işlərin edilməsini əmr etmir. Hətta onu edən kimsə Allaha yaxın olan, Cənnətlə müjdələnmiş təqva əhli olsa da belə. Onlar Əli, aişə, Təlhə, Zübeyr və s. Yaxşı deyildirlər. Halbuki onlar belə fitnələr zamanı baş verən hadisələr görə tərif olunmamışlar. Baxmayaq ki, onlar Allah dərğahında yüksək bir məqama sahibdirlər və onlar niyyətləri isə hər bir kəsin niyyətindən də yaxşı idi". "Minhəcus Sunnə" 4/528. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – hicrət vaxtı üzünü bizə çevirib buyurdu: «Ey mühacir cəmaati! Beş şey vardır ki, ondan Allaha sığının. Hər hansı bir qövmdə zinakarlıq açıq-aydın yayılırsa Allah onları taunla və başqa xəstəliklə cəzalandırar ki, bundan qabaq bu xəstəlik haqqında eşitməyiblər. Hər hansı qövmdə çəkiddə və ölçüdə aldadarlarsa Allah da onları aclıqla və qəddar sultanla sınağa çəkər. Hər hansı bir qövmdə zəkat verilməzsə Allah da onları quraqlıqla sınağa cəkər və əgər heyvanlar olmasaydı onlara heç yağış da yağmazdı. Hər hansı bir qövmlə Allah və Rəsulunun əhdini pozarsa Allah da onların üzərinə onlardan olmayan düşmənlərini salar və əllərində olan şeyləri də onlardan alarlar. Onların imamları (hər hansı bir qövmlə) Allahın kitabı ilə hökm etməzlərsə Allah da onları zəlil edər»¹³⁴. Peyğəmbər buyurdu: "Allahın nemələri barəsində danışın – bu şükürdü, onu tərək tək isə - küfrdü". Əhməd 4/278, əl-Albani "Səhih Silsilə" 2/276.

RƏHBƏRİ SÖYƏN, GÖZDƏN SALMAĞA ÇALIŞAN VƏ DAİMA NARAZILIQ EDƏN (DEYİNƏN) KİMSƏLƏR BARƏSİNDƏ

İmam Acurri – *rahmətullahi aleyhi* – əş-Şəriə adlı kitabının səh 21-də deyir ki: «Sələf və Xələf alimləri Xəvəriclərin pis bir qövmlə, Allah və Onun Rəsuluna qarşı üsyan etmiş günahkarlar topluluğu olduğu xüsusunda ixtilaf etməmişlər. Onlar oruc tutsalar da, namaz qılsalarda və etdikləri digər ibadətlərdə çox həvəs göstərsələr də bütün bu əməllərin onlar üçün bir faydası yoxdur. Bununla belə onlar yenə də yaxşılıq əmr etməyi və pisləkdən çəkinməyi açıqca etsələrdə bu etdikləri onlara bir xeyir gətirməz. Çünki onlar Qurani Kərimi öz istək və arzularına görə təfsir etmişlər və müsəlmanlara qarşı batili haqq göstərmək mücadiləsinə girmiş bir qövmdür». Digər bir yerdə isə səh 28-37-də deyir ki: «Xəvəriclərin bir görüşünə sahib olub, adil olsun və ya zalım olsun, bir imama qarşı

çıxan və bu uğurda yollara düşüb insanları imamın əleyhinə toplayaraq qılıncına sarılan və müsəlmanların qanını axıtmağı halal görən kimsəyi nə Quran oxuması, nə namazlardakı qiyamının uzunluğu, nə orucunun davamlığı, nə də elmlə əlaqəli sərf etdiyi gözəl sözləri sizləri aldadıb çaşdırmasın» deyər və onlar haqqında hədisləri bir-bir zikr edər. Xaricilərin məzhəbindən çəkirdirmək üçün zikr etdiyim bu xəbərlər Kərim olan Allahın qoruduğu kimsə üçün açıq-aydın bir xəbərdir. Çünki belə bir kimsə Xəvariclərin fikirlərini mənimsəməmiş, imamların pisliklərinə və idarəçilərin zümlərinə səbr etmiş, onlara qarşı qılıncıyla üsyanda olmamışdır. Allahdan həm özümdən, həm də bütün müsəlmanlardan zülmü qaldırmasını istəmiş, idarəçilərə saleh dua etmişdir. Yenə də onlarla birlikdə həcc etmiş, müsəlmanların düşmənlərinə qarşı idarəçilərlə birlikdə cihad etmiş, onların arxasında namaz, cümə və bayram namazlarını qılmışdır. Onlara itaət etməyi əmr edildikdə gücü çatdığı təqdirdə onlara itaət etmiş, əgər mümkün olmamışsa öz üzürünü onlara bildirmişdir. Əgər ona günah etməyi əmr etmişlərsə onlara itaət etməmişdir. Sonra o, idarəçilər arasında fitnələr zamanı evinə çəkilmiş, dilini və əlini tutmuş, onların hallarına meyl etməmiş və fitnəyə yardım etməmişdir. Həqiqətən də bu özəlliklərə sahib olan kimsə Allahın diləməsi ilə doğru yol üzərindədir». İmam Şəkani – *rahmətullahi aleyhi* – öz Seylul Cərrah adlı kitabında 4/556-da deyir ki: «Bəzən imamın xətaları açıqca görünən kimsənin idarəçisinə nəsihət edərək şahidlərin gözləri önündə onların ayıblarını ifşa etməyərək hədisdə keçdiyi kimi imamın əlindən tutaraq və onunla təkbətək qalaraq nəsihət etməkdir. Bununla bərabər ona qarşı nəsihətdə ədalətli olmalı və Allahın sultanını yer üzündə zəlil buraxmamalıdır. İmamlar zümlərində hansı dərəcəyə çatırlarsa çatsınlar namazlarını qıldıkları və onlardan açıq-aydın bir küfr olmadığı müddətdə onlara qarşı çıxmağın caiz olmadığıdır. Bu mənada varid olan hədislər mütəvatir dərəcəsindədir. Fəqət idarəçisinə itaət edən kimsə bunu da bilməlidir ki, idarəçisinə Allaha itaətdə itaət etməli, Allaha üsyan olan məsələlərdə isə üsyan etməməlidir. Çünki yaradana üsyanda yaradılana itaət yoxdur». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – «Miftahu Darus Səadə» adlı əsərində qeyd edir ki: «Müsəlmanların cəmaatına bağlı qalmaq» sözü qəlbi saxtakarlıq və hiyləqarlıqdan təmizləyən səbəblərdəndir. Çünki bu sifətə sahib olan kimsə sırf müsəlmanların cəmaatına bağlandığından ötrü öz nəfsi üçün istədiyini (sevdiyini) onlar üçün də sevər, öz nəfsi üçün xoş görmədiyini onlar üçün də xoş görməz. Onları üzən şey onu da üzər, onları sevindirən şey onu da sevindirər. Bütün bu sifətlər müsəlmanları buraxaraq onları tənə etməklə bərabər eyibləri ilə əlləşən bidət əhli, Xəvarivlər, Mötəzilə və s. əməllərinin tam tərsidir. Çünki onların qəlbləri saxtakarlıq və kinlə doludur». İmam Təhavi –

rahmätullahi aleyhi – deyir ki: «Müsəlman əmir sahiblərinə və imamlarımıza qarşı haqsızlıq etsələr də belə onlara qarşı çıxmağı uyğun görmərik və onların əleyhinə dua etməyin. Onlara itaətdən də əl çəkməyin. Onlar bizlərə günah etməyi əmr etmədikcə onlara itaəti Allaha itaət dairəsində fərz görürük. Allaha qarşı çıxmağı bizə söyləmədikləri müddətdə onlara xeyirlə dua edərik» . Şeyxul İslam İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* – demişdir: «Əhli Sünnənin məşhur nəzər nöqtəsinə əsasən onlar başçıya qarşı çıxmağı və onunla qılınc vasitəsilə döyüşməyi düzgün hesab etmirlər və bu başçının zülm etməsindən asılı deyildir. Buna dəlil Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən nəql edilən çoxsaylı hədislərdir. Çünki döyüş və fitnədəki fəsad, başçının döyüş və fitnəsiz hasil olmuş zülmündən daha böyükdür. İki fəsadlı işin daha böyük sayılanı isə ondan kiçik sayılandan irəli keçirilə bilməz. Başçıya qarşı çıxması ilə əvvəlkindən daha böyük bir fəsada səbəb olmayan bir dəstə, bəlkə də heç yoxdur» . Başqa bir yerdə o, demişdir: «Nadir hallar istisna edilməklə, başçıya qarşı çıxan hər bir şəxsin bu əməli xeyrindən qat-qat artıq şər ilə nəticələnmişdir... Bütün bu deyilənlər, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in başçıların haqsızlıqlarına səbr etməyi, onlarla döyüş aparmamağı və onlara qarşı qiyam qaldırmamağı nə üçün əmr etdiyinə aydınlıq gətirir. Bu, bəndə üçün daha xeyirli bir işdir. Hər hansı bir şəxs bununla qəsdən və ya səhvən razılaşmazsa, onun tutacağı işdə xeyirdən daha çox dağıdıcılıq halları baş verəcəkdir» . Fitnələr baş verən zaman, bir pisliyi yox etmək istəyən, ondan daha böyük olanına qapı açmamalıdır.

Hətta Əli - *radiyallahu anhu* – və Müaviyyə - *radiyallahu anhu* – arasında belə bir fitnə düşdü. Osman - *radiyallahu anhu* – isə, məhz bu səbəbdən öldürüldü. Çox saylı səhabələr və digərləri açıq-aşkar şəkildə etiraz edildiyinə və eyiblər car çəkildiyinə görə qətlə yetrildi. İnsanlar bu hadisələrdən sonra öz başçılarına nifrət edərək onları öldürdülər. Allah-dan bağışlanma diləyirik . Şeyx əl-Albani – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Deyilənlərdən məqsəd budur ki, Xəvariclər İslamda bədnam bir yol qoyaraq, müsəlmanların başçılarına qarşı itaətsizlik göstərməyi əsrlər boyu özlərinin – dini - məqsədinə çevirmişlər. Baxmayaraq ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – çoxsaylı hədislərdə onlara qarşı ehtiyatlı davranmağı tapşırılmışdır. Belə rəvayətlərdən biri - Xəvariclər Cəhənnəmin itləridir - hədisidir. Əslində, onlar öz başçılarını, açıq-aşkar (yəni, insanı İslam dinindən çıxaran) küfr etdiklərinə görə deyil, zülmkarlıq, günah və fasiqlik etdiklərinə görə təkfir edirdilər. Bu gün, İslamın müqəddəs ilahi

---

«Şərhu Əqidətul Tahaviyyə» əl-Albaninin təhqiqi ilə səh 379.

Minhəcus-Sünnə 3/390.

Minhəcus-Sünnə 4/527-532.

Ələqatu Beynəl-Hakim vəl-Məhkum səh. 23.

prinsipləri ilə səthi tanış olmuş bir dəstə müsəlman gənc, bir çox hakimlərin Allahın endirdiyi ilə hökm etmədiyini görərək, elm, fiqh və hikmət sahibləri ilə məsləhətləşmədən itaətsizlik göstərməyə çalışırlar. Onların bu məsələni özbaşına həll etməsi, Misirdə, Suriyada və Əlcəzairdə nahaq qanların tökülməsi ilə nəticələnən ümumi bir fitnəyə səbəb olmuşdur. Bu yerlərdən də öncə Məkkədə (son dərəcə ağır nəticələr vermiş) fitnə-fəsad törədilmişdir. Onlar belə əməlləri ilə Xəvariclər istisna olmaqla, Sələf və Xələflərdən ibarət müsəlmanların riayət etdiyi bu səhih hədisə (Allah yanında sübutunuz olacaq açıq-aşkar bir küfr görməyincə) müxalif olmuşlar. (Səhih Hədislər Silsiləsi). Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – demişdir: «Yazı və mühazirələrində başçıya qarşı çıxmağı elan edən bu adamlar, mənim tənqidi baxışlarıma görə, əvvəla şəriət hökmlərindən xəbərsizdilər. Çünki Peyğəmbər– *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən asiliklər istisna olmaqla rəhbərə itaət barədə çoxsaylı hədislər rəvayət olunmuşdur. (Səhih 179). Başqa hədislərdə isə, açıq-aşkar küfr görməyincə sənə zülm etsələr və ya döysələr belə onlara itaət etməyin vacibliyi bildirilmişdir. «Fiqh üsulu» elminə görə, əgər müsəlman və ya müsəlmanlar hər ikisi fəsadlı, lakin təhlükə baxımından biri digərindən daha qorxulu bir işlə üzləşərlərsə, kiçiklə böyüyün qarşısını almalıdırlar. Başqa sözlə desək, xoşumuza gəlməsə də kiçik fəsadla razılaşaraq özümüzü daha böyüyündən qoruyuruq. Üsul və fiqh alimləri arasında bu hədislərə şamil etdiyim «fiqh üsulu» qaydası barədə heç bir ixtilaf yoxdur. Çünki hakimlərə qarşı çıxmaq daha böyük bir fitnəyə səbəb olur. Hansısa bir hakimin zülm və ya haqsızlıq etməsi, yaxud da bəzi şəriət hökmlərinə əhəmiyyət verməməsi işin bir tərəfidir. Məsələnin digər tərəfi isə, mən bunu öz düşüncəmlə, lakin irəlidə qeyd etdiyim şəriət dəlillərinə əsaslanaraq deyirəm: Əgər müsəlman hakimlərə qarşı çıxmağın icazəli olduğunu fərz etsək belə bunun icrası yolverilməzdir. Çünki təəsüflər olsun ki, biz bu gün kafir müşriklərin müsəlman ölkələrinə qarşı düşmənçiliyindən şikayətlənirik. Əgər bu qiyamçılar bizi müsəlman hakimlərə qarşı çıxmaq istəyirlərsə, elə qoy kafir müşriklərə qarşı çıxsınlarda. Lakin onlar fitnəni müsəlmanlar arasında səpmək istəyirlər. Bu səbəbdən mən, iki şeydən çox şübhələnirəm. Birincisi, bu adamların həqiqətən İslamı qəbul etməsi, yəni qorxuram ki, bunlar müsəlman cildinə girmiş düşmənlər olsun. İkincisi isə, onların əməllərində müsəlman olmalarına baxmayaraq nadanlığın kökündə dayanmış cahillər olmasıdır. Deməli bu gün qiyamdan danışılması heç bir vəchlə yolverilməzdir. Buna görə də biz, qiyamçıları və ya qiyama qalxmağa çağıranları ya çirkin niyyətlərlə İslama daxil olanlar, ya da Allahın Muhəmməd – *sallallahu*

aleyhi və səlləm – in qəlbinə endirdiyi İslamdan xəbəri olmayan və nadanlığın (cəhalətin) kökündə dayanan müsəlmanlar olması fikrindəyik» .

Günümüzdə bəzi insanlar, mən bu sözlərin icraçısı deyiləm, sadəcə təbliğatçısıyam, deyərək cəmaat arasında şər yayırlar. Dahi alim İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – Xəvariclərin parçalandığı firqələrini sadalayaraq demişdir: «Qaidiyyə - başçılara qarşı qiyamı bəzəyən, lakin eyni zamanda qiyama qoşulmayan firqəyə deyilir» . Abdullah İbn Ukayma deyir ki: “Heç vaxt heç kimə ölüm işində yardım etməyəcəyəm, Osmanın ölmündən sonra”. Ondan: “Sən Osmanın - *radıyallahu anhu* – qətində iştirak etmişənmi?” deyə soruşdular. O: “Mən hesab edirəm ki, onun xətaləri barəsində söhbətlər onun öldürülməsinə səbəbdir”¹⁴¹. Saleh əl-Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir: «İnsanı təəccübləndirən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə tənə etmə şəkli. Belə ki, Ona: Ədalətli ol! Sən bu bölgünü Allah xatirinə etmədin - deyilmişdir. Peyğəmbər isə buyurmuşdur: Bu kişiye oxşayanlar peyda olacaq ki, sizin namazınız onların namazları ilə müqayisədə dəyərsiz sayılacaq . Bu, hakimlərə qarşı çıxmanın qılinc və sözlə ola bilməsinə ən böyük sübutdur. Çünki bu kişi, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə qarşı əlinə qılinc götürməmişdi. Lakin Ona – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz etirazını bildirdi. Əhli Sünnənin bəzi kitablarında itaətsizliyin qılincə olmasına gəlincə bu, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bildirdiyi kimi, ən son mərhələdəki üsyandır. Məsələn zina gözlə, qulaqla, əllə və ya ayaqla olur. Lakin bunların ən böyüyü və əsil zina sayılanı, övrət yeri ilə ediləndir. Buna görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurmuşdur: «Övrət bu işi ya təsdiqləyəcək ya da yalanlayacaq» . Bu, belə bir ifadə işlətməmiş alimlərin güddükləri məqsəddir. Biz hadisələrin cərəyan etməsini müşahidə edərək tam yəqinliklə bilirik ki, qılincə qiyama qalxmaq üçün ilk öncə təbliğat aparmaq lazımdır. İnsanların səbəbsiz yerə qılinc götürüb başçıya qarşı çıxması qeyri mümkündür. Təbii ki, onlar arasında söhbət aparılmalıdır. Deməli, sözlə hakimə qarşı çıxmaq həqiqi qiyam sayılır. Buna sübut irəlindəki hədislər və baş verən hadisələrdir. Hədislərə gəlincə, artıq onları bildiniz. Baş verənlərə gəlincə biz tam yəqinliklə bildiririk ki, qılincə qiyam sözlə qiyamın bir hissəsidir.

Fətəva əl-Uləmə əl-Əkəbir səh. 91.
Hədyus-Səri 483, Ğarrasul-Əsəsi 373.

İbn Əbi Şeybə “Təbaqat” 6/115.

Buxari 6163, Müslim.
Buxari 6343, Müslim 2657.

Çünkü insanlar «Ya Allah, get qılıncı götür» deməklə başçıya qarşı çıxmırlar. İlk olaraq başçının pislənməsi və yaxşı işlərinin ört-basdır edilməsi kimi bir başlıq olmalıdır ki, insanların qəlbi nifrətlə dolsun. Məhz bu zaman insanlar bəlaya düşər olurlar» .

Ənəs b. Məlik - *radıyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İdarəçilərinizi söyməyin, onları aldatmayın və onlara nifrət etməyin. Allahdan qorxun və səbr edin. Həqiqətən də qurtuluş (idarəçilərinizin zülmündən qurtulmanız) yaxındır» . «Əbu Bəkrə - *radıyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sultan Allahın yer üzündəki kölgəsidir. Kim onu gözdən salarsa və hakir görərsə Allah da onu gözdən salar və hakir görər. Kimdə sultanına hörmət etməzsə Allah da ona hörmət etməz» . Əbu Zərr - *radıyallahu anhu* – deyir ki, mən məscidə yatarkən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yanıma gələrək buyurdu: «Məsciddən zorla çıxarılsan nə edərsən?». Dedim ki: «Şama gedərəm». Peyğəmbər: «Bəs Şamdan da zorla çıxarılsan nə edərsən» deyərək buyurdu. Mən: «Qılıncıma sarılır və onunla vuruşaram» dedim. Peyğəmbər: «Mən bundan da xeyirli və doğruya daha yaxın olanı sənə bildirimmi? Dinlər və itaət edərəm və səni necə güdülərsən sən də elə güdülərsən (Başqa rəvayətdə: «Ey Əhli İslam! Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Məndən sonra bir sultan gələcək. Sizlər onu ucaldırırsınız. Lakin hər kim onu zəif və zəlil olmasını istərsə heç şübhəsiz ki, o kimsə İslamda bir dəlik açmışdır ki, o kimsənin tövbəsi İslamda açdığı bu dəliyi əvvəlki (sağlam) halına gətirməyincə qəbul da olmaz)» . ***«Möminlər arasında pis söz yaymaq istəyənləri dünyada və axirətdə şiddətli bir əzab gözləyir».*** (ən-Nur 19). İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizi aldadan bizdən deyildir, bizə qarşı silah qaldıran bizdən deyildir» . Ubadə b. Sabit - *radıyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim Allaha heç bir şeyi şirk qoşmadan ibadət edər, namaz qılar, zəkat verər və (idarəçisini) dinlər və itaət edərsə Cənnətin səkkiz qapısından istədiyi hər hansı birisindən girsin» . Zeyd b. Sabit -

---

Bu sözlər Şeyx Useyminin, İmam Şovkaninin «Raful-Əsətin fi Hukmil-İttisal Bisələtin» kitabına bəzi ayaqlamalardan götürülmüşdür. Həmçinin Fətəva əl-Uləmə əl-Əkəbir səh. 95.

Təbəranı 7609, Beyhəqi “Şuab” 6/96, əl-Albani «Ziləlul Cənnə» hədis 1015.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» hədis 1017, «Səhih Hədislər Silsiləsi» 2297.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» hədis 1079.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» hədis 1074.

əl-Albani «Müxtəsər Səhih Müslim» hədis 1235, «Səhihul Cəmi» hədis 6217.

əl-Albani «Ziləlul Cənnə» hədis 968, 1027.

radiyallahu anhu – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç xislət vardır ki, müsəlman bir kimsə bunlara sahib olarsa qəlbi kin, xəyanət və düşmənçilik bəsləməz. Əməli tam bir ixlasla Allah rizası üçün etmək, müsəlmanların başındakı idarəçilərə xeyir diləmək və müsəlmanların cəmaatından ayrılmamaq. Çünki müsəlman cəmaatının dəvəti arxadakıları da əhatə edər» . Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Rəhbərə yaxşılıq edənsə Allah da Qiyamət günü yaxşılıq edər. Ona pislilik, qeybət ilə gözdən salmaq istəyəni də Allah Qiyamət günü alçaldar» . Əbu İshaq əs-Səbii deyir ki: «Hər hansı bir qövüm əmirlərini söyməyə başlayarsa onun xeyrindən məhrum olar»¹⁵³. Əbu Həməzə əl-Dabi deyir ki: “(Abdullah İbn Zubeyrlə) döyüşən Həccacın Kəbəni yandırma xəbəri mənə çatdıqda İbn Abbasın - *radiyallahu anhu* – yanına daxil oldum. Onun yanında Həccacı söyməyə başladım. İbn Abbas: “Şeytan üçün köməkçi olma”. Buxari “Tarixul Kəbir” 8/104. Muaz İbn Cəbəl - *radiyallahu anhu* – deyir ki: “Müsəlman əmiri Allahın istəyi ilə olur. Kim ki, əmiri söyersə Allahın istəyini söymüş olur”. Əbu Amr əd-Dani “əl-Fitən” 1/404. Uqbə İbn Vəcis deyir ki: “Mənə Xəvariclər və onların əmirləri pisləmələri barəsində danışdılar. Bir gün Abdullah İbn Amr - *radiyallahu anhu* – gördüyüm zaman ona: “Sən Peyğəmbərin – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrindən və Allahın elm verdiyi kimsələrdənsən. İraqda bir qrup insanlar öz əmirlərini pisləyir, onların yanılmaları barəsində açıq-aydın söz açırlar. Bu barədə nə deyə bilərsən?”. O: “Bu o, kəslərdir onların üzərinə Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti vardır”. İbn Əbu Asim “Sunnə” 933, Bəzzar 207, əl-Albani “Səhih”. Əbu Darda - *radiyallahu anhu* – deyir ki: “İnsanda münafıqlığın ilk təzahürü – müsəlmanların rəhbərlərinə qarşı təhqir etməkdir”. İbn AbdulBərr “Təmhid” 21/287. Əbu İdris əl-Xulyani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Əmirləri söyməkdən çəkinin, həqiqətən də bu – məhv olmaqdır. Onların sözyən pislərin pisiidir”. “əl-Əmvəl” 1/78. İmam Mənevî – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Sələflər əmirləri lənətləməkdən çəkindirərdilər. Çünki bu müsəlmanlar üçün yalnız şərri və müsibəti artırır”. “Fəthul Qadir” 6/499. Xalid İbn Abdullah əl-Kəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Allaha and olsun! Əmirlərini söyən bir kimsə mənim yanıma gətirlsə onu çarxıya çəkilməsini əmr edərəm”. İbnul Covzi “Muntəzım Fi Tarixul Mulk” 6/299. Ona görə də özünə: Mən Sələfiyyəmə” deyən Əhli Sünnət

əl-Albani «Zilzələ Cənnə» hədis 94, «Səhihul Tərgib» hədis 83,84,85,86.

Əhməd 5/42, əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 5/376.

imamlarının yoluna tabe olsun. Öz nəfsi istəklərinə uymasın. Sizdən kimsə günah etsə və bir müsəlman qardaşın bu günaha görə sonra da Cümə günü insanlar arasında onu bəyan etsə sənin xoşuna gəlirmi? Allah xatirinə cavab ver? Sənin xoşuna gəlmədiyi kimi heç kəsində xoşuna gəlməz! Dilini qoru ki, yandırmayasan özünü! Şeyx AbdurRahman əs-Sədi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “İnsanlar müsəlman əmirlərin naqisliklərini danışmaqdan və onları təhqir etməkdən özlərini qorumalıdır. Əksinə onlar Allahdan əmirin haqq üzərində möhkəmlənməsini istəməlidirlər. Həqiqətən də müsəlman əmirlərini təhqir etməkdə böyük şər və zərər vardır həm cəmiyyət, həm də fərdi şəxslər üçün. Əmirləri təhqir edən insanlar görürsən ki, heç nəsihət də etmək istəmir. Bu isə əmirə qarşı xəyanətdir”. “Nurul Basirul Albab” 66. Bəzən elə düşünürlər ki, alimlərin bu sözləri onun üçündür ki, əmirləri razı salsınlar, yaltaqlıq və s. Amma Vallahi ki: Bu müsəlmanların təhlükəsizliyi üçün atılan bir addımdır. Huzeyfə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: “Məndən sonra bir çox əmirlər olacaqdır. Onlar yalan danışacaq və ədalətsizlik edəcəklər. Kim yalanda onların tərəfini saxlayar və zülmə onlara yardımçı olarsa mənə heç bir adiyatı yoxdur və mənim hovuzuma yaxın gəlməz. Kim də onları yalanda tsdiq etməz və zülmə onlara dəstək olmazsa o, kimsə mənə aiddir, mən də ona və o mənim hovuzuma yaxınlaşdırılır”. Əhməd 5/384, İbn Əbi Asim 759, əl-Albani “Səhih”. Muhəmməd İbn Munkədir deyir ki: “Nə zaman Yəzid İbn Muaviyəyə beyət edildi bu haqda İbn Ömərə deyildi. O dedi: “Əgər yaxşı olarsa biz razı qalacağıq, pis olarsa – səbr edəcəik”. İbn Əbi Zamani “Uşulu Sünnə” 990, İbn Sad “Tabaqat” 4/182. Əbu Dərda - *radiyallahu anhu* – deyir ki: “Əmirləri lənətləməkdən çəkinin! Həqiqətən onları lənətləmək ölüm, onlara nifrət isə - alçalmaqdır. Ona: “Ey Əbu Dərda! Onlarda xoşa gəlməz şeylər gördükdə nə edək?” deyə soruşduq. O: “Səbr edin! Həqiqətən Allah sizin dediklərinizi əmirlərdə görsə sizi onlardan ölümləriylə azad edər”. İbn Əbi Asim “Sünnə” 1015. Əbu Usamə əz-Zahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Əmirinə nəsihət et və onun saleh olması, doğru yolla getməsi - *sözlərində və qərarında* - dua edin. Həqiqətən də əmirlər saleh olarlarsa bu səbəblərdə cəmaat da saleh olar. Onları lənətləməkdən çəkinin, bu şərri artırar və müsəlmanlar üçün bəla olar. Onlar üçün bağışlanma dilə ki, müsəlmanları incitməkdən və zülm etməkdən çəkinsinlər”. Beyhəqi “Şuabul İman” 13/99.

SƏLƏF İMAMLARININ BU HAQDA SÖZLƏRİ

Müsəlman olan hər bir kəs öz rəhbərinə qulaq asıb itaət etməlidir. Həmçinin onun ünvanına nələyiq sözlər deməkdən çəkinməlidir. Çünki rəhbərlərə olan itaətsizlik həm dini, həm də dünyəvi məsələlərdə pis sonluğa gətirib çıxardır. Bu hallardan biri də müsəlman dövlətinin daxildən zəifləməsidir ki, müsəlman dövlətlərinin düşmənlərinin öz hiyləgər planlarını həyata keçirmək üçün gözəl fürsət yaradır. Əgər müsəlman rəhbər öz dövlətində sevilən biridirsə və onun əmləri Allahın buyurduğu qaydalar üzərə öz dövlətində həyata keçirsə İslam düşmənləri onlardan qorxar və onlara hörmət edərək. Əgər müsəlmanlar öz dövlətlərinə və bu dövlətin başında duran rəhbərə qarşı hörmətsizlik və soyuq münasibət bəsləyərlərsə onların düşmənləri də onlara bu cür pis münasibət bəsləyərlər. Buna görə də hər bir müsəlman qul ağır yükün altına girmiş müsəlman ölkəsinin başında duran hər bir dövlət başçısına hörmətlə yanaşmalıdır. Çünki bu kimsə bu dövlətdə yaşayan hər bir şəxsin ağır yükünü boynuna götürərək onlara görə cavabdehlik daşıyır.

Həmçinin də Allah onlara itaətin vacibliyini bildirmiş və onlara itaət etməyi əmr edərək: *«Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərinə və özünüzdən olan ixtiyar sahiblərinə itaət edin! Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz Allaha və Qiyamət gününə inanırsınızsa onu Allaha və Peyğəmbərə həvalə edin! Bu daha xeyirli və nəticə etibarilə daha yaxşıdır»*. (ən-Nisa 59). İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Bu ayə Abdullah b. Xuzafə haqqında nazil olmuşdur. Əli - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir ordu göndərdi və ənsarlardan birini (Abdullah b. Xuzafəni) də onlara başçı təyin edib mücahidlərə də başçıları dinləmələrini və ona itaət etmələrini əmr etmişdi. Yolda bəzi şeylər başçını qəzəbləndirdi. Başçı: «Mənə odun toplayın deyə əmr etdi. Mücahidlər də ona odun topladılar. Başçı: «Odunu yandırın!» deyə əmr verdi. Mücahidlər odunu yandırdılar. Sonra: «Rəsulullah sizlərə məni dinləməyinizi və mənə itaət etməyinizi əmr etmişdimi?» deyə soruşdu. Onlar da: «Bəli» əmr etmişdi dedilər. Başçı: «Elə isə bu qaladığınız atəşə girin» dedi. Bu əmirdən sonra əskərlər bir-birilərinə baxmağa başladılar. Sonra isə: «Bizlər atəşdən qaçıb Rəsulullahın himayəsinə sığınmış kimsələrlik» dedilər. Onlar bu söhbətlərini davam edərəkən başçının qəzəbi soyudu, atəş də söndü. Mədinəyə döndükdə isə bu hadisəni Peyğəmbərə çatdırdılar. Peyğəmbər:

«Əgər mücahidlər bu atəşə girsələrdi artıq ondan bir daha çıxmazdılar. (Çünki əmirə) itaət ancaq mərufdadır» deyər buyurdu .

İXTİYAR SAHİBLƏRİ KİMLƏRDİR? – bu haqda bir çox fikirlər vardır. Əbu Hureyrə, İbn Abbas, Zeyd b. Əsləm, əs-Suddi, Muqatil – *Allah onlardan razı olsun* – qeyd edirlər ki, bunlar hakimiyyətdə olan rəhbərlərdir. İbn Abbas, Əbu Təlhə, Cabir b. Abdullah, Həsənül Bəsri, Mucahid, Nəhai, Dəhhaq – *Allah onlardan razı olsun* – qeyd edirlər ki, bunlar alimlərdir. İkrimə – *rahmətullahi aleyhi* – qeyd edir ki: «Bu ayədə Əbu Bəkr və Ömər qəsd olunur». İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu ayədə həm müsəlman rəhbərləri, həm də müsəlman alimləri qəsd olunur. Allah isə daha doğrusunu bilir» . Şəkani – *rahmətullahi aleyhi* – bu ayənin təfsirində deyir ki: «Əmr sahibləri – müsəlman imamları, əmirlər və şəriətin qaydaqanuları ilə əmr edən bütün qazılar bura daxildir. Şeytanın və kafirlərin qaydaqanuları ilə əmr verənlər bura daxil deyillər. Haram (günah) olmadığı müddətdə onlara əmr edib, çəkirdikləri şeylərdə itaət etmək lazımdır. Allahın qullarına Allaha asi olan məsələlərdə itaət etmək olmaz. Bu haqda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən bir çox hədislər varid olmuşdur» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allaha və Onun Rəsuluna itaət etmək vacib olduğu kimi, əmirlərə də itaət Allahın əmrinə görə vacibdir. Əmirlərə Allah xatirinə itaət edən Allaha və Onun Rəsuluna itaət etmiş olur. Əmirlərə Allah xatirinə itaət edənlərin əcri Allah qatındadır. Belələri Allaha və Onun Rəsuluna itaət etmiş olur. Əmirlərə yalnız onların verdikləri mal və vəzifəyə (qayğıya) görə itaət edib vermədikdə isə onlara asi olanların axirətdə heç bir payı olmaz» . Əbu Hurəyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır. Bunalar susuz bir səhrada suyu olduğu halda səfər yoldaşından onu gizlədən, Əsr namazından sonra mal satar və bu malı satarkən filan-filan qiymətdir deyərək müştərini aldaraq Allaha and verir. Müşdəri də onu təsdiq edib malı alan kimsə, bir dövlət başçısına yalnız dünya malı üçün beyət edir. Əmir ona dünyalıq mal verdiyi zaman əhdinə sadıq olar, ona dünyalıq verilmədiyi zaman əhdinə sadıq olmaz» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –

Müslim 1840.

İbn Kəsir 1/519.

Şəkani «Fəthul Qadir» 1/480.

Məcəmuul Fətava 35/16,17.

Müslim 108.

bizə insanların siyəsətini aparmağa səlahiyyəti çatan (hakimyyəti idarə edə bilən) mövcud və məlum olan imamlara (rəhbərlərə) itaət etməyi əmr etmişdir» . Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Rəhbərlərə münasibətdə Saleh Sələflərin anlamı çox əhəmiyyətlidir. Rəhbərlərin səhvləri insanların üsyana qalxmağına və eyni zamanda qəlblərin onlardan uzaqlaşması üçün səbəb olmamalıdır. Çünki bu fəsadın törənməsi və fitnənin baş verməsinə səbəb olar. Qəlbləri əmr sahiblərinin əleyhinə yönəltmək şərr, fitnə və qalmaqal yaratdığı kimi, onları (qəlbləri) alimlərin əleyhinə yönəltməkdə də onların şərəfinin azaldılmasına, bu da öz növbəsində onların (alimlərin) daşdığı şəriətin şərəfinin azalmasına səbəb olur. İnsanlar alimin və rəhbərin nüfuzunu azaltmağa çalışsasa şəriət və əmin-amanlıq itər. Çünki insanlar alimlərin dediklərinə inanmaz, rəhbərin dediklərinə qarşı çıxar və beləliklə də fitnə-fəsad yaranar. Bizə vacib olan isə sələflərin rəhbərlərə münasibətdə tutduqları mövqeyi araşdırmaq, nəfsimizi fitnə-fəsaddan qorumaq və rəhbərə qarşı çıxmağın aqibətini bilməkdir. İnsan bilməlidir ki, üsyan etməklə İslamın düşmənlərinə xidmət etmiş olur. İbrət isə üsyan və qəzəbdə yox, hikmətli olmaqdadır» . İzz b. AbdusSəlam – *rahmətullahi aleyhi* – «Qavaid» 1/104 kitabında deyir ki: «Müsəlman icmasının rəhbərlərə itaətin ən fəzilətli itaətlərdən olması barəsində müttəfiq olmasını xəbər vermişdir». Səhl b. Abdullah – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnsanlar rəhbərə və alimlərə hörmət etdikləri müddətdə xeyir içində olurlar. İnsanlar onlara hörmət edərsə Allah da onların dünya və axirət həyatlarını islah edir. Əks təqdirdə isə onlar özlərinin dünya və axirət həyatlarını da puç edirlər» . Əhməd b Əbd əl-Halim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hökmüdarların ədalətsizliyinə (etdikləri səhvlərə) dözümlü münasibət Sünnə tərəfdarlarının və vahid müsəlman icmasının təməllərindən biridir».

Bütün bunlar onu sübut edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hökmüdarların ədalətsizliyinə (etdiyi səhvlərinə) qarşı dözümlülük göstərmək və heç bir vəchlə onlara qarşı çıxmamaq buyuruğu bu dünyada olduğu kimi axirətdə də səadətə çatmağın ən müdrük yoludur. Hər kəs bilərəkdən və ya səhvən bu əmri pozarsa yaxşı nəticə əldə etməz, əksinə müsəlman aləmindəki vəziyyəti daha da pisləşdirər. Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Rəhbərə yaxşılıq edəne Allah da Qiyamət günü yaxşılıq edir. Ona pislik, qeybət ilə gözdən salmaq istəyəni də Allah

---

Minhəc əs-Sünnə ən-Nəbəviyyə 1/115.

«Hakim və təbəçiliyindəkilərin hüquqları» risaləsi, “Şərh Riyadus Salihin” 1/340.

Qurtubi «Təfsir» 5/260-261.

Qiyamət günü alçaldar» . İbn Əbdul Bərr «Təhmid» 21/287 Əbu İshaq əs-Səbininin belə dediyinin rəvayət edir: «Əmirilərini söyən qövm onun xeyrindən məhrum olar». Hənnəd «Zuhd» 2/464 demişdir: «Bir gün əz-Zibriqani, Əbu Vail Şəqiq b. Sələmənin yanında olarkən Həccacı söyüb onu pis əməllərini xatırlatdı. Əbu Vail dedi: «Onu söymə, nə bilirsən bəlkə o: «Allahım məni bağışla!» deyib, Allah da onu bağışlayıb». İbn Mübarək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Alimlərini qiymətləndirməyənin axirəti puç olar, əmirləri qiymətləndirməyənin dünyası puç olar, qardaşını qiymətləndirməyənin əxlaqı puç olar» . Aun əs-Saxmi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Bir gün Əbu Umamənin yanına gəldikdə o dedi: “Həccacı söymə, çünki sənin əmirindir. Mənim əmirim olmasada belə”¹⁶⁴.

İmam Təhavi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Biz əmirlərə və imamlara qarşı çıxmağı qadağan edirik. Hətta onlar xəta edərək ədalətsiz olsalarda belə. Biz onlara lənət oxumur, bəd dua etmir və onlara itaətdən də əl çəkmirik. Biz iman edirik ki, onlara itaət etməklə bizlər Uca və Böyük olan Allaha itaət etmiş olururuq. Onlara itaət etmək isə hər bir şeydə vacibdir yalnız qadağa olunan şeylərdən başqa. Uca Allaha əllərimizi qaldıraraq dua edirik ki, Allah onları doğru yola müvəffəq etsin və onları bu yolda sabit etsin. Göründüyü kimi Quran və Sünnədə günah ilə əmr olunmadığımız müddətdə əmirlərə itaət etməyin vacib olduğunu bizlərə bəyan etməkdədir. **«Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərinə və özünüzdən olan ixtiyar sahiblərinə itaət edin! Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz Allaha və Qiyamət gününə inanırsınızsa onu Allaha və Peyğəmbərə həvalə edin! Bu daha xeyirli və nəticə etibarilə daha yaxşıdır».** (ən-Nisa 59). Burada Uca Allah «Rəsula itaət edin» deyə buyurduğu halda «Sizdən olan əmr sahiblərinə də itaət edin» deyə buyurmamışdır. Çünki əmr sahibləri özü-özlüyündə onlara (hər bir şeydə) itaət ediləcək kimsələr deyillər. Onlara yalnız Allahın və Rəsulun əmrlərinə uyğun gələn (asi olmayan) məsələlərdə itaət olunur. Allahın Rəsuluna itaət etməkdən söhbət getdikdə isə itaəti əmr edən əməl Allah Rəsulu ilə birlikdə təkrarlanır. Çünki Allah Rəsuluna itaət edən birbaşa Allaha itaət etmiş olur. Çünki Allah Rəsulu Allaha itaət olmayan bir işi (əməli) əmr etməz. O, belə bir əmri verməkdən uzaqdır. Əmirilər isə bəzən Allaha itaət olmayan işlər əmr edib bilirlər. Buna görə də onlara yalnız Allaha və Rəsuluna itaət olan xüsuslarda itaət olunur. Buna baxmayaraq

---

Əhməd 5/42, əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 5/376.

İbn Əsakir «Tarixud Dəməşq» 32/444.

¹⁶⁴ Buxari “Tarixul Kəbir” 7/18.

müsəlmanlar öz əmirlərinə itaət etməlidirlər hətta onlar qanunsuzluq və ədalətsizlik etsələrdə belə. Onlara olan itaətsizliyin nəticəsindən törənən pislilər onların zülmələrindən hasil olan pislilərdən qat-qat çox olmasıdır. Əgər mömin qul səbrlə ona edilən haqsızlığı, zülmü səbrlə qarşılayarsa onu bağışlanma və mükafatının çoxaldılması gözləyir. Bir şeyi də unutmamalıyıq ki, Uca Allahın bizim üzərimizə təyin etdiyi günahkar, zalım əmirləri yalnız və yalnız bizim öz əllərimizlə törətdiyimiz günahların ucbatına görədir. Cəza da əməlin növündəndir. O, halda bizim üzərimizə düşən Allahdan bağışlanma diləmək, Ona tövbə etmək və əməllərimizin islah olunmasını istəməkdir. **«Sizə üz verən hər bir müsibət öz əllərinizlə qazandığınız günahların (etdiyiniz əməllərin) ucbatındandır».** (əş-Şura 30), **«Siz (Bədr müharibəsində yetmiş nəfəri öldürüb, yetmiş nəfəri əsir alaraq) onları ikiqat müsibətə düşürdüyünüz halda, (Uhud müharibəsində) başınıza bir müsibət gəldiyi zaman: Bu haradan gəldi? – dediniz. (Ya Muhəmməd!) Söylə ki: Bu sizin özünüzdəndir. Həqiqətən Allah hər şeyə qadirdir».** (Ali İmran 165), **«Beləliklə qazandıqları günahlara görə zalimlərin bəzisini digərinə hakim edərək».** (Ənam 129) . Qatədə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allah insanlar üzərində hakimiyyəti onların işlərinə görə verir. Mömin mömini, kafir də kafiri idarə edir, nə vaxt və harada olurlarsa olsun»¹⁶⁷. Mənsur İbn Abdul Asud – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: Mən Aməşdən – *rahmətullahi aleyhi* – bu ayə barəsində soruşdum”. O: “Mən bu barədə eşitdim: Əgər insanlar korlanarsa onların üzərində hakimiyyət ən pislərinə verilir”¹⁶⁷. Məlik İbn Dinar – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Hər dəfə siz günah etdikdə Allah sizin əmirlər tərəfdən sizlərə cəza göndərir”¹⁶⁸. Müsəlman gərək özünü tənbeh etsin. Çünki bizə görə bu cür əmirlər hakimiyyətdədir. Əgər itaət edənlər zalım əmrin zülmündən qurtulmaq istəyirlərsə ilk növbədə özləri zülm etməkdən çəkinməlidirlər. **ƏMİRLƏR** – Siz necə olsanız əmirlərinizdə elə olacaqdır. Bu hədis deyil, alimlər içərisində yayılmış bir sözdür. Allah fironu öz qövmünə hakim edir. Çünki fasiqlər idi. Onların səviyyəsinə uyğun hakim verdi. Həsənül Bəsrî görür ki bir nəfər Həccacı söyür ... Sizin əməlləriniz əmirlərinizdir siz necə olsanız əmirləriniz də elə olar. Əmirlərin zülmü sizin əməllərinizin zülmüdür. Kəmə Təkunu Yəvəlli Aleykum – Sultan zülm edirsə bu böyük bir bəladır. Peyğəmbər bütün gücünü dəvətə vermişdi. Dövlət qurmaq,

---

Təhavi Əqidəsi.

İbn Kəsir Təfsir 2/346, 446, “Təfsir Əbu Xatim” 7899.

¹⁶⁷ “Təfsir Durrul Mənsur” 3/358.

¹⁶⁸ “Təfsir Durrul Mənsur” 8/395.

hakimiyyət dəyişmək əmirlər təyin etmək deyildir. Əgər ümmət pis gündədirsə əmr dəyişmənin nə faydası. İnsanları dəvət etmək birinci məqsəd olmalıdır. Əməşdən: bəzi zalımları digər zalımların üzərinə qoyarıq .... Əgər insanlar korlansalar onların əmirləri ən pis olanlar olacaqlar. Vaxt günahkar deyil, sənin əməllərin bu vaxtı korlayıb. Əgər bir cəmaatda şirk, küfr, zülm artarsa Allah onları məhv etmək üçün üzərlərinə elə bir baçılar təyin edər ki, başlarına oyun açarlar. Əmirlər barəsində ayə və hədisləri yaz..... Həccaca deyirlər ki, bəsdə zülm, haqsızlıq etdin. Axı sən öməri, onu hakimiyyətini görmüsən axı. Onun kimi ol! Siz əbu Zər kimi olun, mən də Ömər kimi olum. İbn Qeyyim deyir ki: “Sən bu barədə Allahın hikmətini düşün. Dövlətin başçısı onların əməllərinin növündən olur. İnsanların əməlləri hökmüdarın surətində üzə çıxır. Əgər insanlar düz olarsa əmirlər də düz olar. Adil olarlarsa onlara qarşı adil olurlar. Zalım olarlarsa onlara qarşı da zülm edilər. Aldatmaq olarsa onları da aldadarlar, Allahın haqqını verməzlərsə Əmirlər də onların haqqını verməzlər. Əgər insanlar özlərinin layiq olmadıqları şeyləri götürərlərsə əmirlər də belə edərlər. Allahın hikmətindən deyildir ki, zalımların üzərinə adil əmirlər qoysun. Onlara uyğun olanı qoyulur. Ona görə də səhabələrin dövrü gözəl olduğu üçün əmirləri də gözəl idi. Ona görə də deməyin ki, bizim üzərimizi Muvayə və Ömər İbn AbdulAziz əmr olsun. Qaldı ki, Əbu Bəkr və Ömər.

Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onu da bil ki – *Allah sənə rəhm etsin* – hökmüdarların zülmələri Allahın intiqamlarından bir intiqamdır. Uca Allahın intiqamlarına da qılıncla qarşılıq verilməz. Bu intiqamlar dua, tövbə, Allaha dönüş, günahlardan çəkinmək ilə bir tərəf edilir və silinir. Allahın intiqamı qılından daha da kəskindir» . Başqa bir rəvayətdə: «Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – Həccaca bəd dua edən bir kimsənin sözlərini eşitdikdə belə demişdir: «Bunu etmə, Allah sənə rəhmət etsin. Əslində bu müsibətlər sizə öz əllərlənlə etdiklərlərdən ötrü gəlmişdir. Biz qorxuruq ki, Həccac əsr edilir və ya ölürsə, meymunlar və donuzlar gəlib sizə rəhbər olurlar» . Malik b. Dinar İsrailiyyatdan rəvayət edir ki, Allah buyurdu: «Məliklərin Məliki Mənəm. Onların qəlbləri Mənim əlimdədir. Əgər insanlar Mənə itaət etsələr Mən öz rəhmətimlə onların üzərinə ədalətli əmirlər təyin edərəm. Əgər onlar Mənə asi olub itaət etməsələr Mən onlardan intiqam almaq üçün onların üzərinə ədalətsiz, zalım əmirlər təyin edərəm. Buna görə də hökmüdarlara küfr etməyin. Lakin mənə tövbə edin ki, onları sizə qarşı şəfqətli edim».

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

Qatadə – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Yunus – *aleyhissalam* – belə demişdir: «Ya Rəbbim! Sən göydəsən, biz isə yerdə. Sənin qəzəbinin və rızanın əlaməti nədir?». Allah: «Sizə ən xeyirli idarəçiləri başçı təyin etmişəmsə bu sizdən razı olduğumun əlamətidir. Əgər ən şərli idarəçini sizə başçı təyin etmişəmsə bu da sizə olan qəzəbimdir». İbn Əbi Dunya, Fudeyl b. İyad – *rahmätullahi aleyhi* – dən rəvayət edir ki: «Allah Peyğəmbərlərindən bəzisinə belə vəhy etmişdir: «Əgər Məni tanıyan bir insan Mənə asi olarsa Mən onun üzərinə Məni tanımayan azgın birisini salaram». İbn Əbi Dunya, İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olan and olsun ki, Allah yalançı idarəçilər, günahkar vəzirlər, xain məmurlar, qəlbləri leşdən daha iyrenc, fasiq din adamlarını göndərmədikcə Qiyamət qopmaz. Allah bu din adamlarına bulanlıq bir fitnə göndərir ona da uyarlar. Muhəmmədin nəfsi əlində olana and olsun ki, İslamın dayaqları silinəcək sonda isə Allah, Allah deyən qalmaqacaqdır. Ya yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkindirəcəksiniz, ya da Allah sizə ən şərliilərini göndərər və onlar da sizə əzabın ən şiddətliisini daddırarlar. Sonra xeyirliiləriniz dua etsə də belə qəbul olunmaz. Ya yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkindirəcəksiniz, ya da Allah sizə kiçiklərinizə rəhm etməyən və böyükələrinizə də hörmət göstərməyən kimsələri göndərər». Sələflər deyirlər ki: «Allah bir millətə xeyir diləyərsə idarəçiliyi həlim olanlara, xəzinələrini də comərd olanlara verər. Bir millət pisləkdən idarəçilərini ağılsız səfehlər, xəzinələrini də simiclərə verər» .

Saleh Abdul Aziz – *Allah ondan razı olsun* - öz Fitnələr kitabında deyir ki: «Əhli Sünnə vəl Cəmaatı təfriqəçiliyi sevən fitnə bidət əhlindən fərqləndirəcək xüsusiyyətlərdən biri də Allahın izni ilə üzərlərinə təyin edilmiş başçıya nəsihət vermələri və onun üçün çoxlu (xeyir) dua etmələridir. Hətta onlar öz başçıların əməllərində xoşlarına gəlməyən bir şeyi görsələr də belə, yenə də Allahdan başqa heç kimdən nə bir mükafat, nə də bir təşəkkür istəmədən ona çoxlu xeyir dua və nəsihətlər verərək Allahın (niyyətlərdən) agah olduğunu unutmazlar. Əgər bu məsələ bizim də qəlbimizdə beləcə qərar tutarsa artıq biz də həqiqi şəkildə Əhli Sünnə vəl Cəmaat toplumundan sayılmış olarıq». Digər bir yerdə isə: «Əhli Sünnə vəl Cəmaat təsdiqləyir ki, əməli saleh və ya asi (böyük günah sahibi olan) başçının rəhbərliyi ilə aparılan cihadın (döyüş hökmünün) həmişəlik qüvvədə qalmasıdır. (Bir daha təkrarlayıram) İstər əməli saleh, istərsə də asi olan başçının rəhbərliyi ilə aparılan cihadın (hökmü) həmişə öz qüvvəsindədir. Heç kəsə zəmanəsindən aslı olmayaraq başçısının

---

Bu rəvayətlər üçün İbn Qeyyimın «Cəvabul Kəfi» kitabına baxa bilərsiniz.

müxalifliklərini səbəb gətirmə yolu ilə döyüşdən yayınmasına icazə verilmir».

Sünnə əhlinin bu məsələdə mövqeyi belədir. Əgər müsəlmanlar onlara etibarlı olsalar heç bir şey onların imanına xələl gətirə bilməz. **«Əgər səbr edib özünü qorusanız (Allahdan qorxsanız) onların hiyləsi sizə heç bir zərər yetirməz. Şübhəsiz ki, Allah onların nə etdiklərini biləndir».** (Ali İmran 120).

FİTNƏLƏR ZAMANI MÜSƏLMANIN SİĞİNACAĞI

Saleh Abdul Aziz – *Allah ondan razı olsun* - öz Fitnələr kitabında deyir ki: «Fitnələr vaxtı müsəlman hər hansı bir ölkə və ya dövətçi tərəfindən yüksələn şüarları, bayraqları şəriətin – *Əhli Sünnə vəl Cəmaatin* – ədalət tərəzisi ilə ölçməlidir. Məhz bu tərəzi ilə ölçən şəxsin tərəzisi ədalətlə qurular və o heç kimə qarşı haqsızlıq etmiş olmaz. **«Biz Qiyamət günü üçün ədalət tərəzisi qururuq. Heç kəsə əsla haqsızlıq edilməz».** (*əl-Ənbiya* 47). Əhli Sünnə vəl Cəmaatin əməlləri, fikirləri və qeyri-sabitlik vaxtı meydana çıxmış müxtəlif şüarları ölçəcəkdir ədalət tərəziləri vardır. Tərəzilər iki qismdir:

1. Bu tərəzilərlə İslam kökündən ölçülür. Başqa sözlə desək İslami (şüarlarla bəzədilmiş) çağırışın doğru-dürüstlüyü bu çağırışın kökünün doğru-dürüst olması ilə bəlli olur. İslama aid edilərək ucaldılmış şüarların çoxsaylı olmasından dolayı onların ədalət tərəzisi ilə ölçülməsi zəruridir. Əgər şüar həqiqətən də İslamla əlaqəlidirsə və şəriət əhkamları üzərində qurulubsa ona riayət etmək lazımdır. Çünki sən Allahın və Onun Peyğəmbərinin əmrlərini yerinə yetirməlisən.

2. Bu tərəzilə biz İslam kamiliyyini (yəni onun tam şəkildə qəbulunu) və onun düzgün istiqamətini meydana çıxmış şüarın kökünə baxaraq ölçürük.

Deməli nəticə etibarlı ilə birinci qism tərəzidən ya küfr, ya da iman alınır. (Elə isə görəsən) şüar İslamidir, yoxsa yox?

İkinci qismdən isə belə bir nəticə çıxır: Görəsən bu şüar Allahın sevib razı qaldığı doğru yola yönəldib, yoxsa onda hər hansı əyrintilər var?

İmanı küfrdən ayıracaq birinci qism tərəzi üçdür: 1) Baxmalısən ki, bu şüar Allaha tək və şəriksiz olaraq ibadət edilmə (yəni Tövhid) üzərində qurulub ya yox? Çünki bütün Peyğəmbərlərin göndərildikləri dinlərin əsli Allaha tək və şəriksiz olaraq ibadət etmək üzərində qurulmuşdur. Tövhid isə işin əsası, başlanğıcı və axırındır... Deməli baxmalılıq ki, İslam dini ilə əlaqələndirilərək qaldırılan bu şüarın tərəfdarları Tövhidə riayət edirlər ya

yox? Başqa sözlə desək bu şüar altına toplaşanlar Allahdan qeyrisinə ibadət edirlərmə, yoxsa qəlbləri tək və şəriksiz Allaha yönəlib və onlar yalnız Ona ibadət edirlər. **«Biz hər ümmətə – Allaha ibadət edin, Tağutdan çəkinin – deyə Peyğəmbər göndərmişdik».** (ən-Nəhl 36). 2) Muhəmməd Allahın Rəsuludur – şəhadətinin nə qədər gerçəkləşdirildiyinə baxmalısən. Çünki şəhadət kəliməsinin tələblərindən biri də Muhəmməd peyğəmbərin gətirdiyi şəriətlə hökm verməkdir. **«Amma xeyr! (Ya Məhəmməd!) Rəbbinə and olsun ki, onlar öz aralarında baş verən ixtilaflarda səni hakim (münsif) təyin etməyincə və verdiyin hökmlərə görə özlərində bir sıxıntı duymadan sənə tam bir itaətlə boyun əyməyincə (həqiqi surətdə) iman gətirmiş olmazlar».** (ən-Nisa 65). Əgər görsən ki, qaldırılan şüar tərəfdarları Allahın şəriəti ilə hökm verir və insanların işlərini şəri nöqtəyi nəzərdən açıqlayırlar bil ki, bu şüar İslamidir. Heç bir kimsəyə Allahın endirdiyindən başqa birisi ilə hökm vermək və ya Onun və Peyğəmbərinin hökmündən olmayan digər bir hökmdən razı qalmaq olmaz. 3) Baxmalısən ki, orada haramlar halallaşdırılırmı, yoxsa görülən haram işlər nifrət, ikrah və ya inkarla qarşılır.

Bura qədər sadalananlar birinci qismin tərkib hissələri idi. Amma ikinci qism tərzilərlə şüarın bünövrəsinin İslam kamilliyi məlum olur. Bu tərzidə baxmalısən ki, görək o şəriətin gerçəkləşdirilməsi, namazın, yaxşı işlərin əmri və pis işlərin qadağanı ilə bağlı məsələləri necə həyata keçirir? Görülməsi vacib olan və ya haramların qadağan olunması işlərinə necə yanaşır? Əgər bu məsələlər tam şəkildə öz həllini tapmışsa bu onun kamiliyyəinə, yox əgər tapmamışdırsa bəlli miqdarda naqisliyyəinə işarədir. Bunlar sənin qəlbində və zəhində daşıyacağın çox mühüm bir tərzilərdir. Zəlalaətin (azğınçılığın) və qarmaqarışıqlığın düşdüyü vaxt azmamağın və hadisələri bir-birilə qarışıq salmamağın naminə çalış heç vaxt onları özündən ayırma!

Bəs bu tərziləri bir-birilə qarışıq salan müsəlman və ya elm tələbəsi nə etməlidir? Alimlərə üz tutmalıdır. Çünki (baş verən hadisəni) məhz onlar düzgün tərzilərlə ölçür, ona lazımı qiyməti verir və haqqında ədalətli şəriət hökmü çıxarırlar.

Fitnələr zamanı (danışılan) söz və əməlin qaydası vardır. (Belə ki, bu zaman) sənə xoş gələn hər sözü və hər işi görmək olmaz. Çünki fitnə vaxtı dediyin söz və etdiyən əməl onun gedişatına təsir göstərə bilər. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən iki növ elmi yadda saxladım. Onlardan birincisinə gəlincə onu hamıya yaymışam. Amma ikincisinə gəlincə əgər

onu yaysaydım bu boğazım kəsilərdi» . İnsanları fitnəyə məruz qoymamaq üçün bu hədisləri gizlətməmişdir. O, zaman elmi gizlətmək zəruri idi. Həqiqətən də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhəbələri onun bəzi hədislərini gizlətmək məqsədilə yox, yeri düşmədiyi üçün açıqlamamışlar. Əvvəla ehtiyac olmayan şeyin dilə gətirilməsi şəriətə zidd olardı. İkinci isə, bundan ancaq müşriklər və İslam düşmənləri sui-istifadə edərdilər. İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «İnsanların başa düşmədikləri hədisi danışma! Çünki bu onların bəziləri üçün fitnəyə səbəb olacaqdır» . Əli - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «İnsanlarla onların başa düşdükləri tərzdə danışın. Əgər Allah və Rəsulunun təqzib olunmasını istəmirsinizsə» . Fitnələr zamanı insanlar hər hansı bir məsələ haqda danışan adamın hər sözünü tam şəkildə dərk edə bilmirlər. Onlar kimdənsə dərk etmədikləri bir şey haqda eşidir və onu təməmilə əks başa düşürlər. Beləcə də (səhv anlamın) üzərində axırı yaxşı olmayan əqidələr, cərəyanlar, əməllər və sözlər qurulur. Məhz buna görə də sələf onu (yəni insanlarla onların səviyyələrinə uyğun söhbət etməyi) çox tətbiq etmişlər. Ənəs Həccac b. Yusifə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əl-Urraniyələri öldürməsi hədisini danışdığını eşidib ona belə demişdir: «Sən nəyə görə Həccaca bu hədisi danışırısan!» Onun bu

---

Buxari 120.

Müslim şərhii ilə müqəddimə 3/14.

Buxari 1/95.

«Allaha və peyğəmbərinə qarşı vuruşanların, yer üzündə fitnə-fəsad salmağa çalışanların cəzası ancaq öldürülmək, çarmıxa çəkilmək, ya əl-ayaqlarının çarpazvari kəsilməsi, yaxud da yaşadıkları yerdən sürgün olunmalarıdır. Bu cəza onlar üçün dünyada bir rüsvayçılıqdır. Axirətdə isə onları böyük bir əzab gözləyir». (əl-Maidə 33). Ənəs b. Məlik - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Urraniyə qəbiləsindən səkkiz nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına Mədinəyə gəldilər və İslam üzərinə onunla bəyət etdilər. Mədinə ərazisinin havası onlara ağır gəldi və vücudları xəstələndi (qarın yatalağı). Onlar bu xəstəliklərini Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ərəz etdilər. Peyğəmbər: «Bizim çobanlarımızla bərabər (zəkat üçün ayrılmış) dəvələrin yanına gedin və onların sidiklərindən və südlərindən için» deyərək buyurdu. Onlar Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dediyi şəkildə etdilər və sağaldılar. Bundan sonra çobanları öldürdülər, İslam dinindən çıxıdılar və dəvələri də sürüb apardılar. Bu xəbər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə çatdıqda onların ardınca bir dəstə göndərdi. Tez bir zamanda əsr edilərək geri gətirildilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ömr etdi əlləri və ayaqları kəsildi. Gözləri çıxarıldı. Harre deyilən yerə atıldılar və öldülər (Başqa rəvayətdə: Çünki onlar da çobanların gözlərini çıxarmışdılar)» Müslim 1671.

Zubeyr b. Ədi deyir ki, biz Ənəs b. Məlik - *radıyallahu anhu* – nun yanına gələrək ona əl-Həccacın gördüyü işlərdən şikayət etdik. O, isə: «Səbr edin. Siz elə bir zamanədə yaşayacaqsınız ki, ondan sonrakı daha şərli bir zaman olacaq və bu da Rəbbinizə qovuşana kimi davam edəcəkdir. Mən bunu Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən eşitdim (Bəzi rəvayətlərdə zaman kəliməsi yerinə il, gün kəlimələri də işlədilmişdir)» Buxari 7068. Tirmizi 2206, Əhməd 12369. İbn Ömər və Ənəs b. Məlik - *radıyallahu anhum* – Həccac b. Yusuf əs-Sakafinin arxasında namaz qılmışlar. O, isə zalım və fasiq birisi idi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Onlar sizlərə namaz qıldırırlar. İsbət edərlərsə sizin də, onların da leyhinə olar. Xətə edərlərsə sizin leyhinə, onların isə leyhinədir» Buxari 694, İbn Həcər Təlhis 2/43, İbn Şeybə «Musənnəf» 2/378, Beyhəqi «Sünnənu'l Kubra» 2/122. Osman - *radıyallahu anhu* – nun evi mühasirəyə alındıqda bir nəfər insanlara namaz

sözlər deməsinə səbəb Həccacın nahaq qanlar axıtması idi. O, bu hədisi (əsas) götürərək etdiyi (nahaq) işi yozacaqdır. Deməli hədisin və onunla bağlı elmin Həccacdən gizlədilməsi vacib idi və bu onun sağlam düşüncəyə malik olmayan ağıl ilə etdiyi işlərin hədis vasitəsilə təsdiqlənməməsi və ya hədisi dəlil götürərək onu öz dərrakəsinə uyğun başa düşməməsi səbəbindən idi. Həsənül Bəsrî – *rahmətullahi aleyhi* – öz etirazını Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – ya bildirdi. Baxmayaraq ki, (Ənəs) səhabə (Həsənül Bəsrî) isə tabiin idi. Daha sonra Ənəs - *radiyallahu anhu* – Həccaca Urraniyələr hədisini danışmağına peşman olmuşdur. Bütün bu deyilənlərdən məqsəd fitnələr zamanı bildiyin və ya eşitdiyin hər sözü danışmamaqdır. Sözlərin müəy-yən qaydaqanun çərçivəsində olması labüddür. Çünki sən dediyin söz, təklif və ya fikirdən nə baş verəcəyini bilmirsən. Sələflər fitnələr vaxtı əmin-amanlığın olmasını istəmişlər. İnsanların əmin-amanlıq içində olmaları və səhv addımlar atmaması üçün qarşılaşdıqları məsələləri düzgün şəriət tərəzisi ilə ölçmələri lazımdır. Hər hansısa bir vaxtda yaxşı sayılan iş fitnələr vaxtı yaxşı sayılmır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qövmümün küfr söz-söhbəti olmasaydı Kəbəni söküb İbrahimin tikdiyi kimi iki qapılı tikərdim» . Həsənül Bəsrî – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Həqiqətən də fitnə Allah tərəfindən insanlara bir cəzadır...». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Kəbənin sökülməsi və onun İbrahim – *aleyhissəlam* – ın qurduğu qaydada – insanların birindən girib digərindən isə çıxacaqları – iki qapılı tikilməsini İslamı yenicə qəbul etmiş (keçmiş) Qureyş kafirlərinin düzgün başa düşməyəcəklərindən və bu işi adsan qazanmaq və ya dinlərini – İbrahimin dinini alçaltmaq üçün edib – demələrindən qorxaraq dayandırmışdır. Həmçinin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Cəhənnəmin dibində yanacaq münafıqları nəinki qətlə yetirməyə əmr vermir, hətta onların adlarını belə bildirmirdi. Münafıqlar müsəlman və möminlərlə ticarət, ailə və s. əlaqələr qururdular. Buna

---

qıldırı. Biri Osmana: «Sən bütün müsəlmanların imamısan, insanlara namaz qıldırın isə fitəkərin biridir». Osman: «Ey qardaşım oğlu! Namaz insanların etdikləri işlərin ən gözəlidir. Əgər gözəl iş edərlərsə sən də onlarla birlikdə gözəl iş et, yox əgər pislik edərlərsə səndə onların pisliklərindən uzaq dur» Buxari 695. Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dəstəməz almaq üçün su gətirdim. O, başını yırğaladı və dodaqlarını bir-birə sıxdı. Mən dedim: «Atam-anam sənə qurban. Sənə əziyyətimi verdim?». O: «Xeyr, lakin sən elə bir başçılardan və imamlardan dövrünə yetişəcəksən ki, onlar namazın vaxtını keçirəcəklər». Mən: «Sən mənə nə buyurursan?» dedim. O: «Namazı vətində qıl! (O, başçılardan) namaz qıldıklarını gördüyün zaman onlarla namaz qıl və demə ki: Qılmıram. Mən artıq qılmışam» Ədəbul Muftrad 954.

Fəthül Bəri 1-ci cild, 3-cü fəsil, elm 48-ci bölüm «Kim insanların düzgün başa düşməyərək daha çətin bir vəziyyətlə qarşılaşmalarından qorxaraq bəzi ixtiyari işlərdən əl çəkərsə» hədis 126. Müslim 1333.

səbəb isə daha böyük bir fəsadın, yəni insanların: «Muhəmməd öz səhabələrini öldürür» deməsinin qarşısını almaq idi. Buna görə də İmam Buxari – *rahmətullahi aleyhi* – «Səhih» əsərində bölüm açaraq orada bu hədisi zikr etmişdir: «Kim insanların düzgün başa düşməyərək daha çətin bir vəziyyətlə qarşılaşmalarından qorxaraq bəzi ixtiyari işlərdən əl çəkərsə» .

«Sizdən təkcə zalimlərə toxunmayacaq (pis əməllərin müqabilində üz verə biləcək) bəladan qorxun». (*əl-Ənfal 25*). Deməli baş verən fitnələrin təsirinə yalnız zülmkarlar deyil, eyni zamanda ətrafdakı bütün insanlar da məruz qalır. Buna görə də hər birimizə vacibdir ki, fitnə baş verməmişdən qabaq özümüzü ondan və ona aparan yollardan çox ciddi şəkildə qoruyaq. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İrəlidə bir çox fitnələr olacaqdır. Bu fitnələr zamanı yatan kimsə, oyaq olandan, oturan kimsə ayaqda durandan, ayaqda duran kimsə yürüyəndən, yürüyən kimsə qaçandan xeyirlidir. Hər kim fitnə vaxtına yetişərsə sığınsın və ya gizlənmək üçün yer taparsa gizlənsin (Başqa rəvayətdə: Dəvəsi olan dəvəsinin yanına, qoyunu olan qoyunlarının yanına, ərazisi olan ərazisinə, bu kimi malları olmayan qılıncını alıb kəskin tərəfini daşa vurub (yaylarnızı qırın) sonra bacardığı qədər sağ qalmağa çalışsın. Ya Rəsulullah! Mühəribə edən iki sinifə qatışmayaraq çəkilib bir tərəfdə durduqda biri gəlib məni qılıncı ilə vurub və ya ox atıb məni öldürsə nə buyurursan? Beləsi həm öz günahı ilə, həm də sənin günahınla yüklənərək Cəhənnəm sahibindən olur)» . Bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dedi: «Fitnələr zamanı evimə girib məni öldürmək üçün əlini mənə uzadana nə edim. Peyğəmbər: «Adəm – *əleyhissəlam* – kimi ol! **«Sən məni öldürməkdən ötrü mənə əl qaldırsan da, mən səni öldürmək üçün sənə əl qaldıran deyiləm. Mən aləmlərin Rəbbi olan Allahdan qorxuram».** (*əl-Maidə 28*). Miqdad b. əl-Əsvəd - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən də xoşbəxt insan o, kəsdir ki, fitnələrdən uzaqlaşdırılıb, bəlaya məruz qaldığı vaxt səbr edəndir. Nə qədər gözəl, nə qədər xoş bir şeydir» .

Həmçinin İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – başçıya qarşı çıxmaq hədislərini danışmağı xoşlamayıb onları öz «Musnəd» əsərindən çıxarmağı əmr etmiş və bu haqda belə demişdir: «Fitnədə və başçıya qarşı çıxmaqda heç bir xeyir yoxdur». Hənbəl b. İshaq rəvayət etmişdir ki, əl-

---

Fəthul Bəri 1/1583,1584, Müslim 1333.

Müslim 2887.

əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 975, «Səhihul Cəmi» 1637.

Vasiqin xəlifəliyi zamanı Bağdadın fiqh alimləri Əbu Abdullahın (İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – nin) yanına gələrək: «Ey Əbu Abdullah, bu məsələ (yəni, Quranın yaradılmış olması və s.) artıq həddini aşmış və camaat arasında yayılmışdır» dedilər. O: «Nə etmək istəyirsiniz?» deyərək soruşdu. Həmin adamlar: «Biz, öz başçımızın rəhbərliyindən narazıyıq, elə bu səbəbdən də səninlə məsləhətləşməyə gəlmişik» deyərək cavab verdilər. İmam Əhməd onlarla bir saata yaxın söhbət etdikdən sonra: «Sizə qəlbinizlə etiraz etməyinizi tövsiyə edirəm. Əlinizi ona itaətdən üzərək müsəlmanların əsasını sındırmayın (İmam Əhməd başçını Əsaya, fitnələrə məruz qalmış müsəlmanları isə əsaya ehtiyacı olan taqətsiz bir insana oxşadır). Bu işin nə ilə nəticələnməyini nəzərə alaraq, özünüzdən və müsəlmanların qanını axıtmayın. Yaxşı biri gələndə və ya pis gedəndə kimi səbr edin» dedi. Onlar getdikdən sonra mən atamla birgə Əbu Abdullahın yanına gəldim. Atam ona dedi: «Allahdan özümüzdə və Muhəmməddən ümmətinə əmin-amanlıq diləyirik. Belə bir iş heç kimin xoşuna gəlməzdi. Ey Əbu Abdullah, sən bunu (itaətsizliyi) düzgün hesab edirsənmi?» O: «Xeyr, belə bir iş bizə səbr etməyi əmr edən rəvayətlərə ziddir» dedi¹⁸¹. Əbu Həris əs-Saiq demişdir: «Mən Əbu Allahdan Bağdadda baş vermiş hadisə haqqında, yəni, bir dəstə insanın qiyama qalxmaq istəməsi barədə soruşaraq: «Ey Əbu Abdullah, bunlara qoşularaq qiyam etmək barədə sən nə deyirsən?». O, qiyamçıların bu işinə öz etirazını bildirərək dedi: «Subhənallah...! (Nahaq yerə axıdılan) qanlar. Mən bunu nə dəstəkləyir, nə də əmr edirəm. Bizim hal-hazırda səbr etməyimizi, nahaq qanlar axıdılmasından, mal-dövlətin talan edilərək halal sayılmasından və haramların baş alıb getməsi ilə nəticələnən bir fitnə törətməkdən daha xeyirli sayıram. Məgər sən bilmirsən ki, insanların fitnə-fəsad törətdikləri vaxtlarda nələr edilib?». Mən ona dedim: «Ey Əbu Abdullah, bu gün insanlar fitnə içində deyillərmi?» O: «Olsalar da belə, bu fərdi fitnədir. Əgər qılşnc qaldırılsa, o ümumi bir fitnəyə çevriləcək və bütün yollar bağlanacaq. Lakin səbr etməklə dinini qorumuş olarsan ki, bu da sənə xeyirədir». Mən onu rəhbərlərə qarşı çıxmağı inkar edən gördüm. O deyirdi: «(Nahaq yerə axıdılan) qanlar, mən bunu nə dəstəkləyir, nə də tövsiyə edirəm». (əl-Məsəilul-Mərviyyə İmam Əhməd 2/4) . İbn Teymiyyə deyir ki: “Bəzi ***müsəlman rəhbərləri*** Cəhmiyənin dediklərini: Quranın məxluq olmasını, Qiyamət günü Allahı görməməyimizi söyləmişlər. Onlar bu fitnəni insanlar arasında yayır, onların bu sözlərinə cavab verməyənləri cəzalandırır və küfrdə ittiham edirdilər. Bir kəsi əsir etdikləri zaman Quran

---

«Tabaqat İbn Əbu Yəla» 1/144.

Ədəb əş-Şəriyyə 1/175, Xəlləl “Sunnə” 1/132.

məxluqdur etiqadını qəbul edənə qədər işkəncələrə məruz qoyardılar. Onlar yalnız canişin olaraq öz tərəfdarlarını təyin edir və belələrinə kömklik edirdilər. Buna baxmayaraq İmam Əhməd onlar üçün Allahdan hidayət diləyir və onların bağışlanmasını istəyirdi. O hesab edirdi ki, onlar Peyğəmbərə müxalif olmaları bilməməzlikdir. Onlar bir başa Peyğəmbərin gətirdiyi inkar etmirdilər. Lakin Quran ayələrini səhv təvil edir və kor-koranə onları öyrədənləri təqlid edirdilər”. “Məcmuul Fətava” 3/229-231. Görəsən Günümüzə olan təkfirçilər İmam Əhməd üçündümi hökumət adamıdır deyirlər? Nəfi – *rahmətullahi aleyhi* – rəvayət edir ki: «Nə vaxt ki, Mədinə əhli Yəzid b. Muaviyəni hakimiyyətə devirmək istədikdə İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – öz yaxınlarını və uşaqlarını ətrafına toplayaraq Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən eşitdiyi hədisi rəvayət etdi: «Qiyamət günü hər bir xəyanətkarın yanında bir bayraq dikiləcəkdir « sözüne davam edərək dedi: «Bizim hər birimiz Allahın və Rəsulunun əmrinə əsasən bu insana beyət etmişik. Vallahi mən bundan böyük xəyanət görmürəm nə vaxt ki, insan Allahın və Rəsulunun əmrinə əsasən birinə beyət edə və sonra da ona qarşı vuruşa. Nə vaxtsa bizlər ona qarşı sadıqlıqda beyət etmişdik. Sizlərdən kimsə ona qarşı çıxmaq istəyirsə bilin ki, mən bu işdən uzağam» . Allah şəriəti qəti olaraq seçilmiş əmrlərə qarşı çıxmağı qadağan edir. Hər hansı bir kimsə çalışsa ki, müsəlman bir kimsənin əlində olan hakimiyyəti devirsin, hətta onu hörmətdən salmaq istəsə də belə Allah və onun Rəsulunun istəyinə qarşı çıxmış sayılır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allahın yer üzündə təyin etdiyi əmirə hörmət edərsə Allah da ona hörmət edir, kim də Allahın yer üzündə təyin etdiyi əmiri alçaldarsa Allah da onu alçaldar» . Cəlil b. Abdullah ət-Tustari deyir ki: «İnsanlar xeyir içərisində olarlar o, vaxta qədər ki, onlar öz əmirlərinə və alimlərinə hörmət etsələr. Onlara hörmət etdikcə Allah da onların dünya və axirətlərini də xeyirli edir. Yox əgər onları gözdən salmağa çalışarlarsa Allah da onların dünyalarını və axirətlərini də məhv edir» .

Həmçinin fitnələr zamanı hər bir söz və əməl müdrikliklə edilməlidir. Müdrikliklə görülən iş isə həmişə tərifə layiqdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əşəş Abdul Qeysə xitabən buyurdu: «Səndə Allah və

İbn Ömər və Ənəs - *radiyallahu anhum* – rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əhdini pozan hər kəs üçün Qiyamət günü bir bayraq olacaqdır. Bu filankəsin vəfəsizliyinin bayrağıdır» Buxari 3188, Müslim 1735. Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamət günü hər bir əhdini pozanın arxasında əhdini pozmasının miqdarına görə bir bayraq olacaqdır. Diqqət edin! Dövlət başçısının vəfəsizliyindən daha böyük bir vəfəsizlik yoxdur» Müslim 1738.

Buxari.

İmam Əhməd.

Təfsir Qurtubi 5/262.

Onun Rəsulunun sevdiyi iki xislət vardır. Müdriklik və səbirlilik» .
«İnsan (özünə) xeyir dua etdiyi kimi, bəd dua da edər. İnsan (hər şeydə) tələsgəndir (gördüyü işin aqibətini düşünməyə hövsələsi çatmaz)». (əl-İsra 11). Müdrikliklə görülən iş tərifə layiqdir. Çünki adillik nişanəsi olan bu sifət sahibi, fitnələr vaxtı məhz öz müdrikliyi, əzmkarlığı və mehribanlığı ilə digərlərindən fərqlənir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mehribanlıqla edilən hər bir iş gözəlləşər, onsuz isə xarab olar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən də Allah mehribanlıqla görülən bütün işləri sevir» . Osman (özünü müsafir hesab etməyərək) namazı tamamlayırdı. Belə ki, o Minada ikən namazı dörd rükət qılırdı. Lakin sünnəyə görə Minada hər dörd rükətli namaz qısaldılaraq iki rükət şəkilində qılınmalı idi. Məsələyə şərrü bir yozum verən Osmanın fikrinə görə isə namaz dörd rükət qılınmalı idi. Bütün bunlara baxmayaraq İbn Məsud Məhəmməd Peyğəmbərin Sünnəsinə görə dörd rükətli namazlar Minada iki rükət qılınmalıdır. Bu başqa cür ola da bilməz. Deyə təkid etdi. (Onun bu sözlərini eşidənlər) dedilər: «Ey İbn Məsud! Sən bu sözləri deyir, sonra da gedib Osmanın arxasında dörd rükət namaz qılırsan! Bəs bu nə deməkdir!». O: «Ey filankəs! Müxaliflik şərdir! Müxaliflik şərdir! Müxaliflik şərdir...» .

Son olaraq fitnə törədən fitnəkarlara demək istəyirik ki: «Bəs səni fitnələr zamanı hər məclisdə və ya toplantıda haqq saydığın məsələlər barəsində danışmağa vadar edən nədir? Axı haqqı Əhli Sünnə və Cəmaat alimləri açıqlayırlar. Əgər sənün hər hansı bir fikrin və ya təklifin varsa onlara ərz et. Qəbul etsələr (deməli haqq) odur, yox əgər etiraz etsələr (deməli) artıq özünü bütün müsəlmanların sənün (səhv) rəyindən xəbərdar tutmasından qorumusun».

XƏLİFƏLİK QUREYŞDƏNDİR

Əbu Burza - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xəlifəlik Qureyşdən olmalıdır. Onlardan rəhm istənilədikdə onlar mərhəmətli olmalıdırlar. Vəd verdikləri zaman vədlərini yerinə yetirməlidirlər. Hökm oxuduqda ədalətli olmalıdırlar. Əgər kimsə bu cür hərəkət etməzsə onun üzərinə Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti yağar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İmamlar Qureyşdəndir. Quryeşin yaxşılıarı

Müslim.

Müslim 6/45.

Buxari, Müslim 2165.

Buxari 2/1084, 1657, Müslim 695, Əbu Davud 1960 əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 1/444.

İmam Əhməd «Üsnəd» 4/421, əl-Albani «İrvalul Gəlib» 2/301.

(digər insanların) yaxşılarının əmirləri, pisləri də pislərinin əmirləridir. Hər birinin haqqı vardır, hər haqq sahibinə haqqını verin. Əgər Qureyş sizin aranızda əzaları kəsik Həbəşili bir qulu əmir təyin edərsə onu dinləyib, ona itaət edin» . Belə bir şərəfin onlara verilməsinə səbəb isə nəşə və cins baxımından onların seçilmiş olmalarıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, Allah İsmail oğullarını seçmişdir, İsmail oğullarından da Kinanəni, Kinanədən də Qureyşi, Qureyşdən də Haşim oğullarını, Haşim oğullarından da Məni seçmişdir» . Qureyşli olmayan bir kimsə gəlib imamətə sahib olacaqsə bu Nübuət üsuluna uyğun bir xəlifəlik olmaz. Əksinə bu bir hökmüdarlıq olur. Qadi İyaz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İmamın Qureyşli olmasının şərt olması bütün elm adamlarının qəbul etdiyi görüşdür. Hətta bu icmanın qətiləşdirdiyi məsələlər arasında sayılmışdır. Bu xüsusda Sələfdən hər hansı bir kimsənin buna fərqli bir fikir söylədiyi nəql edilməmişdir» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar bu iş xüsusunda Qureyşə tabedirlər. Ərəblərin möminləri, Qureyşin möminlərinə, müşrikləri də Qureyşin müşriklərinə tabedirlər (Başqa rəvayətdə: İnsanlar xeyirdə də, şərdə də Qureyşə tabedirlər)» . Əmr, İmarə – buyurmaq mənasındadır. Əmir vermək səlahiyyəti olan bütün idarə və rütbələrin ən böyüyündən, ən kiçiyinə qədər olan hər bir şeyi özündə əhatə edir. Yəni dövlət başçısı, vəlililik, əmirlik, məmur və s. mənaları ifadə edir. Abdullah b. Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlardan iki nəfər qalmış olsa da belə bu iş Qureyş arasında qalmağa davam edər» . Cabir b. Səməra – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən atam Səməra ilə birlikdə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına daxil olduqda eşitdik ki: «İçərilərindən on iki xəlifə olmadıqca bu iş son olmayacaqdır (Başqa rəvayətdə: Qiyamət qopana qədər və ya hamısı Qureyşdən olan on iki xəlifə olduğu müddətdə İslam dini əziz olmaqda və qorunmaqda davam edəcəkdir)» buyurdu. Cabir – *radiyallahu anhu* – deyir ki: Sonra bir söz söylədi ki, onu eşitmədim və atamdan: «Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – nə söylədi?» deyə soruşdum. O: «Bunların hamısı Qureyşdəndir» dedi . Muvaviyə – *radiyallahu anhu* – ya xəbər verdilər ki, Abdullah b.

əl-Albani «Səhihul Cəmi».

Müslim.

İbn Həcər «Fəthul Bəri» 13/127.

Müslim 1818, 1819.

Müslim 1820.

Müslim 1821, 1822.

Amr b. əl-As – *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Əmir Kahtan qəbiləsindən olacaqdır». Bunu eşidən Muaviyə bərk qəzəbləndi və ayağa qalxaraq Allaha həmd-sənalar etdikdən sonra dedi: «Həqiqətən də mənə xəbər verilir ki, sizlərdən bir qism kimsələr Allahın kitabında olmayan və Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərəfindən rəvayət edilməyən bəzi sözlər söyləyirlər. Bu kimi kimsələr cahil kimsələrdirlər. Sahibini sapıqlığa götürən fikirlərdən çəkinin. Həqiqətən mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Şübhəsiz ki, bu idarə işi Qureyşə aiddir. Dinə bağlı qaldıqları müddətdə hər kim onlarla (düşməncə) mübarizə apararsa Allah mütləq onu üzüstə süründürür» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qureyş, Ənsar, Cuheyne, Muzeyne, Əsləm, Əşca, Ğifar qəbilələri mənim dost və yardımçılarımdır. Onların Allah və Rəsulundan başqa dost və yardımçıları yoxdur» .

QADIN İDARƏÇİ HƏLAKDIR

Əbu Bəkrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «O, xalq uğur qazanmaz əgər onun başında idarəçi qadıncırsa» .

Buxari 3500.

Buxari 3504.

Buluq əl-Məram 1395.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

- «Qurani Kərim» Ziya Bünyadov və Vasim Məmmədəliyevin tərcüməsi.
«Sələsətil Usul» Məhəmməd b. Saleh əl-Useyminin şərhilə Türk dilində.
«Kəşfi Şubuhət» Məhəmməd b. Saleh əl-Useyminin şərhilə Türk dilində.
«əl-Vəciz fi Əqidətul Sələfi Salihin» Abdullah b. Abdulhəmid əl-Əsəri Türk dilində.
«əl-Əqidətul Təhaviyyə» İbn Əbil İzz əl-Hənəfinin şərhilə Türk dilində.
«Ərbəin ən-Nəvəviyyə» Nazim Məhəmməd Sultanın şərhilə Türk dilində.
«Səhih Müslim» Türk dilində.
«Muxtəsər Səhih Buxari» Türk və Rus dillərində olan nəşrlər.
«Riyadus Salihin» Türk və Rus dillərində olan nəşrlər.
«Səhabə Dönəmi» Saleh əl-Əkinçi Türk dilində.
«Sünnə Əhlinin etiqadına görə rəhbərlərə münasibət» Qamət Süleymanov.
«Fitnələr zamanı müsəlmanın əsaslandığı şəriət qayda-qanunları» Saleh Abdul Əziz Azəri dilində.
«Beyət və İmamət» Fəvaz b. Yəhyə əl-Ğaslan Türk dilində.
«О повиновении правителям в свете Корана и Сунны» Мухаммад Абдуллах.